

იაკობ
გურტაველი

წამებად
წმიდისა
შუშანიკისი
დედოფლისაჲ

899.967.1 — 32
• 18

ტექსტი გამოსაცემად მოამზადა,
შესავალი წერილი და ლექსიკონი დაურთო
ციალა თურციკიძემ

II $\frac{70301 - 243}{\text{მ 601 (08) 78}}$ 96 78

იაკობ ცურტაველი და მისი თხზულება

იაკობ ცურტაველის თხზულებას „შუშანიკის წამებას“ თხუთმეტი საუკუნე შეუსრულდა. ამდენსავე საუკუნეს ითვლის დღეისათვის ქართული მწერლობის ისტორიაც, რადგან „შუშანიკის წამება“ უძველესი ქართული ლიტერატურული ძეგლია, რომელმაც ჩვენამდე მოაღწია.) თხუთმეტი საუკუნე მწერლობის ისტორიისათვის თავისთავად დიდი გზაა. თუმცა რომ არ ყოფილიყო ძნელბედობა, რომელიც ჩვენი ქვეყნის თანამგზავრი იყო მთელი ისტორიის მანძილზე, დასაბამი ქართული მწერლობისა ალბათ კიდევ რამდენიმე საუკუნისა უკან გადაინაცვლებდა. ფარნავაზ მეფის აჩრდილი გამუდმებით თან გვდევს და გვიკარგავს მოსვენებას: მის დიდ ამაგს, დიდ დამსახურებას ექვსიშვიდი საუკუნე დუმილით უვლის გვერდს, არადა, ისტორიის სიღრმიდან დაბეჯითებით გვესიტყვებიან: „ამან განავრცო ენა ქართული და არღარა იზრახებოდა სხუა ენა ქართლსა შინა თვნიერ ქართულისა, და ამან შექმნა მწიგნობრობა ქართული“ („ქართლის ცხოვრება“).

ოითქოს ასეა, თითქოს უკვალოდ დაიკარგა ის, რაც შეიქმნა ფარნავაზ მეფის ღრდიდან მოკიდებული V საუკუნემდე — „შუშანიკის წამების“ დაწერამდე. მაგრამ კვალი დარჩა და დიდი კვალიც. (თვითონ „შუშანიკის წამება“ — ეს მაღალმხატვრული ნაწარმოებია ის კვალი, რაც მანამდე არსებულმა მწიგნობრობამ დატოვა.)

„შუშანიკის წამება“ რომ ქართული მწერლობის პირველი ძეგლი არ არის, ამას მოწმობს, ჯერ ერთი, ის, რომ, როგორც ცნობილია, ისტორია ფარნავაზ მეფის ეპოქას ასახელებს ქართული მწიგნობრობის აკენად, შემდეგ ისიც, რომ „შუშანიკის წამება“ იცნობს ბიბლიასა და მოწამეთა წიგნებს და ბოლოს, რაც მთავარია, ის, რომ ამ დონის მხატვრული ნაწარმოები სათანადო საფუძვლის — ლიტერატურული წინამორბედების გარეშე ვერ დაიწერებოდა.

„შუშანიკის წამება“ რომ ეროვნულ ლიტერატურულ ტრადიციებზეა ამოზრდილი, ამას ნაწარმოების ენაზე დაკვირვებაც გვიჩვენებს. „წამების“ ენა სადაა და დახვეწილი; უბისი სტილი ლაკონიურია და ფრაზა კლასიკური ქართულის სინტაქსის ნორმებით გამართული. ეს კი მწერლისათვის ერთბაშად, ლიტერატურული წინამძღვრების გარეშე, ძნელი მისაღწევია.

თავი რომ დავანებოთ იმ ფაქტს, რომ „შუშანიკის წამებაში“ დასახელებულია ევან-

გელე და ფსალმუნთა წიგნი, ამ ძეგლს ბიბლიის ენის გავლენის კვალიც ამჩნევია. ებრაული ენისათვის დამახასიათებელ ზოგიერთ თავისებურებას, რომლებიც ბიბლიის მეშვეობით გავრცელდა ქრისტიანული მწერლობის მქონე ენებში და, მათ შორის, ქართულშიც, „შუმანიკის წამების“ ტექსტშიც უჩენია თავი.)

„შუმანიკის წამების“ პირველივე წინადადება იწყება „იყო“-თი, რომელსაც უპირო ზმნის შინაარსი აქვს და, რომელიც ქართული ენის სინტაქსის ნორმების თვალსაზრისით ამ წინადადებისათვის სრულიად ზედმეტია:

„ი ყო მერვესა წელსა მრ[...] სპარსთა მეფისასა კარად სამეფოდ წარემართა ვარსქენ პიტიახში“.

„იყო“ აქ თითქოს იმას აღნიშნავს, რომ რაღაც იყო, რაღაც მოხდა, მაგრამ რაც „იყო“ და „მოხდა“, გადმოცემულია მთელი მომდევნო წინადადებით, რომელსაც საკუთარი ქვემდებარე და შემასმენელი აქვს: „მერვესა წელსა მრ[...] სპარსთა მეფისასა კარად სამეფოდ წარემართა ვარსქენ პიტიახში“.

წინადადების აგების ეს თავისებური სტილი, მისი ამგვარი „იყო“-თი დაწყება ებრაული მოვლენაა და განსაკუთრებით ბიბ-

ლიის უნისთვისაა დამასასიათებელი (ებრაული „იყო“, „იყოს“ ისმარება დროის გარემოებით წინადადებაში და აღნიშნავს თანამიმდევრობას დროში).

„შუშანიკის წამებაში“ რამდენიმე მაგალითი დასტურდება აგრეთვე ე. წ. პარანომაზიისა. ამ მოვლენის თავდაპირველ წყაროდაც კვლავ ებრაული ბიბლია მიიჩნევა:

„დიდითა ტირილითა ვტიროდეთ, განმწარებულნი ცოდვათა ჩუენთა წარმოჩინებისათჳს“ (25,5).

„შუშანიკ თრევით მოითრია თიკათა შივან“ (36,25).

„ვერცა ჩემდა შემძლებელ ხარ განყვანებად, გარნა თრევით განმითრიო“ (44,22).

ეს ენობრივი ფაქტები „შუშანიკის წამებაში“ თავს ვერ იჩენდა, მისი დაწერის დროისათვის ბიბლიის ქართული თარგმანი რომ არ არსებულყო.

„შუშანიკის წამებაში“ აღწერილია ნამდვილი ამბავი — V საუკუნის 70-იან წლებში ქართლის პიტიასშის, ვარსქენის, სასახლეში დატრიალებული დრამა, რაც, თხზულების მიხედვით, ვარსქენის მიერ ქრისტიანული სარწმუნოების უარყოფას, მისგან ცეცხლთაყვანისმცემლობის მიღებასა და ქმრის საქციელით აღშფოთებული დედოფლის —

შუშანიკის ოჯახიდან წასვლას შიშვეა. ესაა დრამა ოჯახის დანგრევისა, დრამა „სიძულვილად გარდაქმნილი სიყვარულისა“¹. ოჯახიდან წასულმა შუშანიკმა შეიძულა მეუღლე და, რაც ყველაზე მძიმეა, შეიძულა საკუთარი შვილებიც: „სახელიცა მათი სძაგდა სმენად“.

ცალკე მეუღლის მიერ მიყენებულმა მორალურმა თუ ფიზიკურმა შეურაცხყოფამ, ცალკე იმან, რომ თავისი ნებით ეწეოდა საკუთარი სხეულის გვემას—ციხის ცივ კედლებში გამომწყვდეული საჭმელსეც უარს ამბობდა, ცალკე იმ ადგილის ცუდმა კლიმატურმა პირობებმა, სადაც ციხე ადგა და, რაც მთავარია, შექმნილი მდგომარეობით გამოწვეულმა სულიერმა ტკივილებმა გატეხეს შუშანიკის ჯანმრთელობა და იგი ექვსი წლის ტანჯვა-წამების შემდეგ გარდაიცვალა.

„შუშანიკის წამების“ ავტორი იაკობ ხუცესი ნაწარმოებში მოთხრობილი ამბების თანამედროვე და თვითმსილველია. მისი ვინაობის დადგენის შესაძლებლობას თვითონ ნაწარმოები იძლევა: იაკობი აქ ერთ-ერთ მთავარ პერსონაჟად გვევლინება. იგი არის შუშანიკის თავგადასავლის მონაწილე, მისი ჭირ-ვარამის მოწმე და გამზიარებელი.]

¹ თ. ჭილაძე, იაკობ ცურტაეელის „შუშანიკის წამება“. „ცისკარი“, № 5, 1977, გვ. 124.

(ნაწარმოებში ავტორი თავის თავზე პირველ პირში მოგვითხრობს და თხრობის პროცესში ისევე ბუნებრივად წარმოაჩენს თავისი ვინაობის მამულავენებელ ფაქტებს; როგორც სხვა პერსონაჟებისას. თხზულების დასაწყისშივე გვეცნობა იგი, როგორც შუშანიკ დედოფლის ხუცესი)

როდესაც ქმრის საქციელით აღშფოთებულმა შუშანიკმა მიატოვა სასახლე და ეკლესიის მახლობლად პატარა სახლაკს შეაფარა თავი, სასახლის ეპისკოპოსი აფოცი ვილაც წმიდა კაცთან ყოფილა წასული: „და მეცა, ხუცესი დედოფლისა შუშანიკისი, — წერს ავტორი, — თანა ვპყვანდი ეპისკოპოსსა მას“.

სპარსეთიდან დაბრუნების მეორე დღესვე ვარსკენ პიტიასშმა „გვწოდა ჩუენ, ხუცესთა, და მივედით და სიხარულით შეგვმთხვნა“ — გადმოგვცემს იგი ცოტა ქვემოთ.

„წამების“ ავტორი ხუცესად ისენიება კიდევ არაერთგზის. „ხუცეს“ — ასე მიმართავენ მას როგორც შუშანიკი, ისე ვარსკენიც: „ხუცეს, მიუძღუანოა სამკაული ესე მისი? ნუუკუე ითხოვდეს, რამეთუ მე ამას ცხორებასა არღარად მეკმარების“. „უწყია, ხუცეს? მე ბრძოლად წარვალ პონთა ზედა, და ჩემი სამკაული მას არა დაუტეო, თდეს იგი არა ჩემი ცოლი არს“.

დასვლით „წამების“ ავტორი მხოლოდ ერთგანაა მოხსენებული: როდესაც შუშანიკი და ხუცესი ვარსკენისათვის სამკაულების დაბრუნების თაო-

ბაზე საუბრობდნენ, მათთან მივიდა ერთი ახალგაზრდა და იაკობი იკითხა. ნაწარმოებში ეს ადგილი ამგვარადაა გადმოცემული: „ჩუენდა ამას განვიზრასევედით, მოვიდა ყრმაჲ ერთი და თქუა: „იაკობ მანდა არსა?“ და მე ვარქუ, ვითარმედ: „რამ გინებს?“ და მან მრქუა: „უწესს პიტიახში“. და მე დამიკვრდა, თუ რამსა-მე მიწესს ამას უამსა? და მივისწრაფე და მივედ“

ღღსანიშნავია, რომ პროფესიის აღმნიშვნელი სახელი „ხუცესი“ ვარსკენის ოჯახში შინაურ კაცად მიღებული „წამების“ ავტორისათვის საკუთარ სახელად ქცეულა)(უცხო პირი — „ყრმაჲ ერთი“ მას იაკობად იხსენიებს), ალბათ ამის გამოა ნაწარმოებში დარღვეული თანაფარდობა ავტორის საკუთარი სახელით — იაკობით და ხუცესად მოხსენიებას შორის.

„მუშანიკის წამების“ ავტორს — იაკობ ხუცესს იაკობ ცურტაველსაც რომ ვუწოდებთ, ამასაც თავისი საფუძველი აქვს. ნაწარმოების მიხედვით, ვარსკენ პიტიახშის რეზიდენცია დაბა ცურტავშია (სპარსეთიდან სამშობლოში გამომგზავრებულმა ვარსკენმა ამბის შესატყობინებლად წინასწარ „მონაჲ თვისი“ გამოგზავნა, რომელიც „მოვიდა დაბასა, რომელსა სახელი პრქჳან ცურტავ და... მოიწია და შევიდა წინაშე მუშანიკისა, დედოფლისა ჩუენისა“), ცურტავშივეა საეპისკოპოსო ეკლესიაც, რომელსაც იმ დროისათვის ეპისკოპოსი აფოცი განაგებს. პიტიახშის სასახლის ხუცესი

იაკობიც, ცხადია, ამ ეკლესიის მსახურია, იგი ცურტაველი მღვდელია) ილია აბულაძემ ყურადღება მი-აქცია ერთ ისტორიულ ცნობას, რომელიც VII საუკუნის დამდეგის სომხურ წყაროს, ე. წ. „ეპისტოლეთა წიგნს,“ შემოუნასავს. აბრაამ კათალიკოსის კირონისადმი მიწერილ ერთ-ერთ წერილში მოყვანილია დვინის საეკლესიო კრების (506 წ.) მონაწილე ქართველ ეპისკოპოსთა სია, სადაც სხვებთან ერთად დასახელებულია ცურტაველი ეპისკოპოსი იაკობი. „სომ არაა შესაძლებელი, — სვამს კითხვას მკვლევარი, — რომ ეს ჩვენი იაკობ ხუცესი იყოს, შემდეგ ეპისკოპოსად სელდასხმული? ცურტავის ეკლესიის ხუცესს შეეძლო ეპისკოპოსადაც გამსდარიყო... იაკობს ამ ხარისხზე ასვლისათვის სელს შეუწყობდა ისიც, რომ იგი ცნობილი იქნებოდა იმ დროისათვის უკვე როგორც მწერალი და ისიც შუშანიკის მარტვილობისადამას არც ქრონოლოგია ეწინააღმდეგება. იაკობმა, ჯერ კიდევ ხუცესმა, თავისი ნაშრომი... V საუკუნის 80-იან წლებში დაწერა, ხოლო ის კრება, რომელშიაც მონაწილეობა უნდა ჰქონდეს მიღებული, უკვე როგორც ეპისკოპოსს, VI საუკუნის გარიყრაუზე (506 წ.) მოსდა“¹.

¹ იაკობ ცურტაველი, მარტვილობა შუშანიკისი, ქართული და სომხური ტექსტები გამოსცა, გამოკვლევა, ვარიანტები, ლექსიკონი და საძიებლები დაურთო ილ. აბულაძემ, ტფ. 1938, გვ., 060.

(შუშანიკის წამების ავტორი, როგორც ნაწარმოებიდან ჩანს, შუშანიკის თავგადასავლის თვითმხილველი და უშუალო მონაწილეა. ამიტომ თხზულების შექმნის თარიღი დიდად არ არის დაცილებული შუშანიკის გარდაცვალების თარიღს.)

(კ. კეკელიძემ თვით ნაწარმოების მიხედვით გამოთვალა შუშანიკის წამება-გარდაცვალებასთან დაკავშირებული თარიღები და ამის მიხედვით მიახლოებით განსაზღვრა მარტვილობის წიგნის დაწერის დროც) კ. კეკელიძე ამ საკითხთან დაკავშირებით წერს: „შუშანიკის ტანჯვა-წამება დაწყებულა თთუესა აპნისისასა რვასა, დღესა ოთხშაბათსა, აპნისი უდრის ზუსტად, უმეტნაკლებოდ იანვარს, ხოლო რვა აპნისი — რვა იანვარს. რვა იანვარი კი ოთხშაბათ დღეს მოდიოდა 469 წელს. ვარსქენი სპარსეთს წასულა პეროზის მერვე, ე. ი. 467 წელს, მობრუნებულა იქიდან, უნდა ვიფიქროთ, 468 წლის უკანასკნელ თვეებში და აპნისის ან იანვრის რვას პირველად უწამებია შუშანიკი. მეორედ უტანჯნია იგი „შემდგომად აღვსებისა ზატიკსა, დღესა ორშაბათსა“, ე. ი. 469 წლის აღდგომის ორშაბათს, 14 აპრილს (ვინაიდან 469 წელს აღდგომა 13 აპრილს მოდიოდა) და ციხეში ჩაუსვამს ის. ციხეში შუშანიკმა დაყო ექვსი ხრული წელიწადი (469 წლის 14 აპრილიდან 475 წლის 14 აპრილამდე). ამ ხნის განმავლობაში ის დასნეულდა და „ვითარცა მეშუდე წელი დადგე-

ბოდა“, ე. იმავე 475 წლის „სთულის“ თვის ჩვიდმეტს გარდაიცვალა კიდევ“.

რაც შეეხება „წამების“ დაწერის თარიღს, კ. კეკელიძე მსჯელობას ამგვარად აგრძელებს: „თავისთავად ცხადია, რომ თხზულება დაწერილია შუშანიკის გარდაცვალების შემდეგ (აქ აღწერილია მისი სიკვდილი და დასაფლავება). ისიც ცხადია, რომ დაწერილია იგი ვარსქენის სიკვდილამდე, რომელსაც ადგილი ჰქონდა 484 წელს¹. წინააღმდეგ შემთხვევაში ავტორი უეჭველად აღნიშნავდა მის არაბუნებრივ სიკვდილს, თუ სხვა მოსაზრებით არა, როგორც ღვთისაგან მისდა სამაგიეროს მიგებას უკეთურებისათვის მაინც... ამნაირად, (შუშანიკის მარტვილობა იაკობ ცურტაველის მიერ დაწერილი უნდა იყოს 476—483 წლებში“²)

- ბიზანტიური ჰაგიოგრაფიის მიხედვით, ამქვეყნიურ კეთილდღეობას უარყოფს და ქრისტეს სიყვარულს ეწირება უამრავი მოწამე. მათ შორის

¹ V საუკუნის სომეხ ისტორიკოსს ლაზარე ფარპელს „სომეხთა ისტორიაში“ მოცემული აქვს ცნობა იმის შესახებ, რომ ვარსქენ პიტიახში მოუკლავს ვახტანგ გორგასალს პეროზ მეფის მეფობის 25-ე წელს, რაც სწორედ 484 წელს უდრის („იყო მეყსეულად შფოთი აღრევისამ სოფელსა მას ქართლისასა. ვახტანგ მოკლა პიტიახში იგი უმჯულომ ვახვენ წელსა ოცდამესუთესა პეროზ მეფისასა“).

² კ. კეკელიძე, ძველი ქართული მწერლობის ისტორია, ტომი პირველი, თბ., 1951, გვ. 105—106.

შუშანიკის მსგავსად ბევრი ქალიცაა (წმიდა ფებრონია, მარინა, დროსი, რიფსიმე, გაიანე და სხვები და სხვები). ქრისტეს რჯულის ერთგულებისათვის ისინი უდრტივინველად იტანენ მრავალგვარ სატანჯველს: ზოგი გახურებულ თონეში ვარდება, ზოგს შანთებით დაღავენ, ზოგი კოცონზე იწვის, ზოგსაც ცოცხლად შიგნეულს აცლიან და სხვ. პაგიოგრაფიულ ნაწარმოებებში მათი თავგანწირვის მოხმობით ქრისტიანული რელიგიის მესვეურნი თავიანთი მრწამსის უპირატესობის ჩვენებას ისახავდნენ მიზნად. ქრისტიანული სარწმუნოების აპოლოგეტმა იაკობ ხუცესმაც თავის თხზულებას იგივე მიზანი დაუსახა. (მან ამბავი ისე წარმოადგინა, თითქოს მორწმუნე შუშანიკისათვის ქრისტეს რჯულის უარყოფა და მისი სხვა სარწმუნოებაზე გაცვლა ისეთი მომაკვდინებელი დანაშაულია, რომ თუ ქმარი ჩაიდენს ასეთ დანაშაულს, ღირს, რომ ცოლმა ქმარიც უარყოს, შვილებიც შეიძულოს, ოჯახიც მიატოვოს და ტანჯვა-წამებაშიც დალიოს სული. მაგრამ როგორც სამართლიანად აღნიშნავენ, იაკობის დიდმა მწერლურმა ტალანტმა თავისი სათქმელი პაგიოგრაფიული უანრის ჩარჩოებში ვერ ჩაატია და შედეგად მოგვცა „სავსებით რეალისტური ნაწარმოები, ღრმად ფსიქოლოგიური და ცოცხალი“¹.)

¹ ნ. ჯანაშია, „შუშანიკის წამების“ ანტონისეული რედაქცია, მრავალთავი, IV, 1975, გვ. 73.

(იაკობის შუშანიკი არცერთ ზემოთ ჩამოთვლილ მოწამეს არა პგავს. ყველა მათგანისათვის ქრისტესთვის ხავგანწირვა, წაპება და სიკვდილი, თუ მათ ავტორებს დაეჯერებათ, ნეტარებაა, სიხარულია, შუშანიკისთვის კი ეს წაპება მართლა წაპებაა. ნაწარმოებში მხოლოდ კანტიკუნტად თუ გვხვდება ასეთი ფრაზები: „დასაბამ სიხარულისა იქმნა ჩემდა ღამც ესე“, ანდა: „მე ამას მხიარულ ვარ, რამთა აქა ვიტანჯო და მუნ განვისუენო“, უფრო ხშირად კი გაისპის გულისწყვეტისა და სინანულის ნოტები:

„უფალო ღმერთო, არცა მდღელთაგანი ვინ იპოვა მიწყალც, არცა ერისა-კაცი ვინ გამოჩნდა შორის ერსა ამას, არამედ ყოველთა მე სიკუდილდ მიმითუალეს მტერსა ღმრთისასა ვარსქენს.“)

„პყავთ წარმდებად საქმც ესე ჩემი, რამეთუ არავინ იპოვა კაცთაგანი, რომელსამცა აქუნდა წყალობაჲ და ტკივილი ჩემთჳს, რომელმანმცა შეაჯერა უღმრთოსა მას საწუთროსა მეუღლესა“.

[ვარსქენმა] „უუამოდ ნაყოფნი ჩემნი მოისთულნა და სანოელი ჩემი დაშრიტა და ყუავილი ჩემი დააჭნო და შუენიერებაჲ სიკეთისა ჩემისაჲ დააბნელა და დიდებაჲ ჩემი დაამდაბლა“.

ცარდა ამისა, პაგიოგრაფიული ლიტერატურის გმირები შურისძიებაზე არ ფიქრობენ, არავის არ ემუქრებიან, უღრტვინველად ეწირებიან თავიანთ მრწამსს. სასიკვდილოდ განწირულ შუშანიკს კი

ბუგეშად ის მიპყვება, რომ ოდესმე ვარსკენს სა-
მაგიერო მიეზღვება.) „განვისაჯნეთ მე და ვარსკენ
პიტიახში მუნ, სადა-იგი არა არს თუალ-ღებამ, —
წინაშე მსაჯულისა მის მსაჯულთამსა... მიაგოს მას
უფალმან...“ — ეუბნება იგი ჯოჯიკს და გაბორო-
ტებით დასძენს: „ხოლო მე აწ ამას ვკმადლობ
ღმერთსა, რამეთუ ტანჯვითა მისითა მე ლხინე-
ბამ ვპოო და გუემათა და თრევათა მისთათვს მე
განსუენებასა მივემთხვო და უგულისკმოებისა და
უწყალოებისა მისისათვს მე წყალობასა მოველი
იესუ ქრისტეს მიერ, უფლისა ჩემისა“.

მეორე მხრივ, ავტორს თუ დავუჯერებთ, ვარს-
კენი პატივისა და დიდებისათვის არ გამგზავრე-
ბულა სპარსეთის მეფის კარზე, იგი თავისი სურ-
ვილით „ძღუნად თავსა თვსსა შესწირვიდა მეფი-
სა მის მიმართ“. ისევ ავტორის რწმუნებით, ვარს-
კენს რაიმე მოსაზრების გამო არ მიუღია
ცეცხლთაყვანისმცემლობა, მან მხოლოდ და მხო-
ლოდ იმიტომ გადადგა ეს ნაბიჯი, რომ ქრისტიან-
ობა უბრალოდ თავიდანვე თვალში არ მოსდიოდა,
არ მოსწონდა: „თაყუანის-სცემდა ცეცხლსა, რა-
მეთუ ყოვლით კერძოვე თავი თვსი ქრისტესგან
განაგლო“.

თითქოს ასეა, მაგრამ როდესაც ვარსკენის ამ
ნაბიჯით აღშფოთებული შუშანიკი აუჯანყდა ქმარს
და ოჯახი მიატოვა, მიუხედავად იმისა, რომ ნა-
წარმოებში აშკარად ჩანს, რა დიდი დანაკარგია
ვარსკენისათვის შუშანიკი — ერთ ღროს სასურ-

ველი მეუღლე და მისი ოთხი შვილის დედა და როგორ არ ცდილობდა იგი შუშანიკის უკან, ოჯახში, დაბრუნებას (მოციქულების გაგზავნა ბევრგზის, ცემით დამუქრება და ცემა, მუქარა, რომ ჩორს ან სამეფო კარზე სასედრით გაგზავნის, მუქარა, რომ გამოჩნდება ვინმე, ვინც ვარსკენის გვერდით მას შეცვლის და სსვ.), ვარსკენმა ის მაინც ვერ გაბედა, რომ მის მიერ გადადგმული ნაბიჯი უარეყო და ადრინდელ სარწმუნოებას დაბრუნებოდა.)

შეიუსედავად იმისა, სურდა თუ არა ეს ავტორს, სტრიქონებს შორის ნათლად გამოსჭვივის მისი ნამდვილი სათქმელი. (დღეს მკვლევართაგან აღარავის ეპარება ეჭვი, რომ სინამდვილეში არც ვარსკენისათვის ყოფილა სასიამოვნო და სასურველი მის მიერ გადადგმული ნაბიჯი, და მით უფრო, არც შუშანიკისათვის იყო მსუბუქი და ნეტარების მომგვრელი ქრისტეს სარწმუნოებისათვის წამება და სიკვდილი. ქვეყნის იმდროინდელი პოლიტიკური მდგომარეობა განაგებდა მათ საქციელსაც და მათ ბედსაც.)

პოლიტიკური ორიენტაციისათვის ბრძოლამ შეიწირა როგორც ერთი, ისე მეორე. ერთს სპარსეთის მფარველობის ქვეშ თავისი ძალაუფლების გაძლიერება ამოძრავებდა, რითაც სამკვდრო-სასიცოცხლოდ უპირისპირდებოდა ქართველთა იმდროინდელი მეფის, ვახტანგ გორგასლის, პოლიტიკურ ხაზს — ქრისტიანული სარწმუნოება ქვეყ-

ნის ერთიანობისათვის ბრძოლაში გამოეყენებინა.
მეორე კი, როგორც „მოშიში ღმრთისაჲ სიყრმით-
გან თვისით“ და თანამოაზრე საკუთარი მამისა,
ნებსით თუ უნებლიეთ ბიზანტიის ორიენტაციის
მომხრე და ვახტანგ გორგასლის პოლიტიკის სელ-
შემწყობი რჩებოდა.)

წამებად წმიდისა შუშანიკისი დედოფლისად

და აწ დაბტკიცებულად გითხრა თქუენ აღსასრული
წმიდისა და სანატრელისა შუშანიკისი.

I

იყო მერვესა წელსა მრ[...] სპარსთა მეფისასა კარად
სამეფოდ წარემართა ვარსქენ პიტიახში, ძმ არშუშაძისი.
რამეთუ პირველ იგიცა იყო ქრისტიანე, ნაშობი მამისა
და დედისა ქრისტიანეთაი. და ცოლად მისა იყო ასული
ვარდანისი, სომეხთა სპაპეტისაჲ, რომლისათჳს-ესე მიგ-
წერე თქუენდა. მამისაგან სახელით ვარდან და სიყუარუ-
ლით სახელი მისი შუშანიკ. მოშიში ღმრთისაჲ, ვითარცა-
იგი ვთქუთ, სიყრმითგან თჳსით. და უკეთურებისა მის
სახისა ქმრისა მისისაჲსა მარადის გულს-ეტყჳნ და ევედ-
რებინ ყოველთავე ლოცვის ყოფად მისთჳს, რაითამცა ცვალა
იგი ღმერთმან სახისა მისგან უგუნურებისა და იქმნამცა
გონიერებასა ქრისტესსა.

ხოლო ამის უბადრუკისა და სამგზის საწყალობელისა
ვარსქენისი ვითარ-მე ვინ თქუას ყოვლად განწირულისაჲ,
ვითარ-იგი განაგდო სანატრელი სასოებაჲ ქრისტესნი?!
ანუ ვინ არა სტიროდის მას, რომელსა არცა ჭირი ეხილვა,
არცა შიში, არცა მახვლი, არცა პყრობილებაჲ ქრის-
ტესთჳს?!

რამეთუ რაჟამს წარდგა იგი წინაშე სპარსთა მეფისა, არა თუ პატივისა მოღებისათჳს, არამედ ძღუნად თავსა ოჯსსა შესწირვიდა მეფისა მის მიმართ უვარის-ყოფითა ჭეშმარიტისა ღმრთისაითა და თაყუანის-სცემდა ცეცხლსა, რამეთუ ყოვლით კერძოვე თავი თჳსი ქრისტ^ჲსგან განაგდო. ხოლო საწყალობელი ესე ცოლსა ითხოვდა სპარსთა მეფისაგან, რაითამცა სათნო ეყო მეფესა და ესრეთ ეტყოდა, ვითარმედ: „რომელი-იგი ბუნებითი ცოლი არს და შვილნი, იგინიცა ესრევე მოვაქცინე შენსა შჯულსა, ვითარცა-ესე მე“.

ამას უქადებდა, რომელ-იგი არა აქუნდა ჳელთა შუ-შანიკისგან. მაშინ განიხარა მეფემან და ბრძანა ცოლად მისა ასული მეფისაი.

II

და იჯმნა მეფისაგან სპარსთაჲსა პიტიახშმან. და ვითარცა მოიწია იგი საზღვართა ქართლისათა, ქუეყანასა მას ჰერეთისასა, ზრახვა ყო, რაითა აუწყოს და წინა მიეგებნენ მას აზნაურნი და მისნი ძენი და მსახურნი მისნი, რაითა მათ გამო, ვითარცა ერთგული, სოფლად შევიდეს.

და წარმოჰმართა სადიასპანოითა ცხენითა მონაჲ თჳსი. და ვითარცა მოვიდა დაბასა, რომელსა სახელი ჰრქვან ცურტავ, და ვითარცა მოიწია და შევიდა წინაშე შუშანიკისა, დედოფლისა ჩუენისა, და კითხვაჲ ჰრქუა. ხოლო სანატრელმან შუშანიკ, ვითარცა წინაწარმეტყუელმან, ჰრქუა:

„უკუეთუ სულითა ცხოველ არს იგი, ცოცხალმცა ხართ იგიცა და შენცა, უკუეთუ სულითა მომკუდარ ხართ, მოკითხვაი ეგე შენი შენდავე მოიქეცინ“.

ხოლო კაცმან მან ვერ იკადრა სიტყუად მისა. ხოლო წმიდაა შუშანიკ აფუცებდა და ჰკითხვიდა დამტკიცებულად. ხოლო კაცმან უთხრა მართალი და ჰრქუა, გ.:-
თარმედ:

„ვარსქენ უვარ-ყო ჭეშმარიტი ღმერთი“.

ვითარცა ესმა ნეტარსა შუშანიკს, დავარდა იგი ქუეყანასა ზედა და თავსა დამართ სცემდა და ცრემლითა მწარითა იტყოდა: „საწყალობელ იქმნა უბადრუკი ვარსქენ, რამეთუ უვარ-ყო ჭეშმარიტი ღმერთი და აღიარა ატროშანი და შეერთო იგი უღმერთთა“. და აღდგა და დაუტევა ტაბარი თუსი და ღმრთის მოშიშებით ეკლესიად შევიდა. და თანა მიიყვანნა სამნი იგი ძენი მისნი და ერთი ასული, და წარადგინნა იგინი წინაშე საკურთხეველსა და ესრეთ ილოცვიდა და იტყოდა: „უფალო ღმერთო, შენნი მოცემულნი არიან და შენ დაიცვენ ესენი, განათლებულნი წმიდისაგან ემბაზისა, მადლითა სულისა წმიდისაჲთა ყოფად ერთ სამწყქლო ერთისა მწყემსისა — უფლისა ჩუენისა იესუ ქრისტესა“.

და ვითარცა მწუხრისა ჟამი აღასრულეს, სახლაკი ერთი მცირე პოვა მახლობელად ეკლესიასა და შევიდა მუნ შინა სიმწარითა სავსე, და მიეყრდნა ყურესა ერთსა და მწარითა ცრემლითა ტიროდა.

III

ხოლო ეპისკოპოსი იგი სახლისაჲ მის პიტიახშისაჲ, რომელსა სახელი ერქუა აფოც, არა მუნ იყო, არამედ კაცისა ვისამე წმიდისა ვანად მისრულ იყო კითხვად

რახმე სიტყვსა. და მეცა, ხუცესი დედოფლისა შუშანი-
კისი, თანა ვპყვანდი ეპისკოპოსსა მას. და მყის მოიწია
ჩუენდა დიაკონი შინათ და გვთხრა ჩუენ ესე ყოველი:
მოსლვაჲ პიტიახშისაჲ და საქმენი დედოფლისანი. ხო-
ლო ჩუენ აღვივსენით მწუხარებითა და დიდითა ტირი-
ლითა გტიროდეთ განმწარებულნი ცოდვათა ჩუენტა
წარმოჩინებისათჳს.

ხოლო მე ვიჯმენ ადრე და მივიწიე დაბასა მას,
რომელსაცა იყო ნეტარი შუშანიკ. და ვითარცა ვიხილე
იგი განმწარებული, მეცა ვტიროდე მის თანავე. და ვარ-
ქუ ნეტარსა შუშანიკს:

„ღუაწლსა დიდსა შესლვად ხარ, დედოფალო, ეკრძა-
ლე სარწმუნოებასა ქრისტჳსსა, ნუუკუე მტერმან, ვი-
თარცა სრსკლმან, სამოვარი პოოს შენ თანა“.

ხოლო წმიდამან შუშანიკ მრქუა მე:

„ხუცეს, და მეცა დიდსა ღუაწლსა განმზადებულ-
ვარ“.

და მე ვარქუ მას:

„ეგრჳთ არს. მხნე იყავ, მოთმინე და სულ-
გრძელ!“

ხოლო მან მრქუა მე:

„ჩემდა მარტოჲსა არიან ჳირნი ესე“.

ხოლო მე ვარქუ მას:

„ჳირი შენი ჳირი ჩუენი არს და სიხარული შენი სი-
ხარული ჩუენი არს. ჩუენი არა ხოლო თუ დედოფალი
ოდენ იყავ, არამედ ჩუენ ყოველთა, ვითარცა შვილთა,
გუხედევდ“.

და ვარქუ მე სანატრელსა მას ხუაშიადად-რე:

„ვითარ გეგულები, მითხარ მე, რაითა უწყოდი და აღვწერო შრომა შენი“.

ხოლო მან მრქუა მე:

„რამსა მკითხავ ამას?“

და მე მიუგე და ვარქუ მას:

„მტკიცედ სდგა-ა?“

და მან მრქუა მე:

„ნუ იყოფინ ჩემდა, თუმცა ვეზიარე საქმეთა და ცოდვათა ვარსქენისთა“.

მე მიუგე და ვარქუ მას:

„მწარც გონებაჲ აქუს მას — გუემასა და ტანჯვასა დიდსა შეგაგდოს შენ“.

ხოლო მან მრქუა მე:

„უმჯობეს არს ჩემდა კელთა მისთაგან სიკუდილი, ვიდრე ჩემი და მისი შეკრებაჲ და წარწყმედაჲ სულისა ჩემისაჲ; რამეთუ მასმიეს მე პავლეს მოციქულისაგან: არა დამონებულ არს მამაი გინა დაჲ, არამედ განეყენენ.“

და მე ვთქუ:

„ეგრეთ არს“.

IV

და ვიდრე ჩუენ ამას სიტყუასა შინა ვიყვენით, კაცი ერთი სპარსი მოვიდა და შევიდა იგი წინაშე ნეტარისა შუშანიკისა და ტირილით იტყოდა: „ესევითარი სახლი მძვდობისაჲ ვითარ საწყალობელ იქმნა და სიხარული მწუხარებად გარდაიქცა?“ ხოლო ზრახვითა იყო იგი ვარსქენისითა და ზაკუვით იტყოდა ამას, და უნდა მონა-

დირებაი ნეტარისაჲ მის. ხოლო წმიდამან მან ცნა ზა-
კუვითი იგი ზრანვაჲ მისი და მოიზღუდა თავი მისი
მტკიცედ.

და შემდგომად სამისა დლისა მოვიდა ვარსქენ პიტი-
ახში და უთხრა სპარსმან მან ფარულად და პრქუა:

„მე ვითარ მიცნობიეს, ცოლი შენი განდგომილ არს
შენგან. და მე გეტყვ შენ: ნუ რას ფიცხელსა სიტყუასა
ეტყვ მას, რამეთუ დედათა ბუნებაჲ იწრო არს“.

და ხვალისა დღე ვითარ აღდგა პიტიახში, გვწოდა
ჩუენ, ხუცესთა, და მივედით. და სიხარულით შეგვმთხვნა
და გურქუა ჩუენ:

„აწ ნუ რას მერიდებით და ნუცალა გძაგ“.

და ჩუენ მიუგეთ და ვარქუთ:

„წარსწყმიდე თავი შენი და ჩუენცა წარგუწყმიდენ“.
მაშინლა იწყო სიტყუად და თქუა:

„რამსა ჯელ-იწიფა ჩემ ზედა ცოლმან ჩემმან ესევი-
თარისა საქმედ? აწ მივედით და არქუთ, ვითარმედ: შენ
ჩემი ხატი დაამკუ და საგებელსა ჩემსა ნაცარი გარ-
დაასხ, და შენი ადგილი დაგიტევებიეს და სხუად წარ-
სრულ ხარ“.

ხოლო წმიდამან შუშანიკ თქუა:

„არა თუ მე აღმემართა ხატი იგი და მემცა დავამკუ,
ხოლო მამამან შენმან აღჰმართნა სამარტულენი და ეკ-
ლესიანი აღაშქნნა და შენ მამისა შენისა საქმენი განჰრ-
ყუნენ და სხუად გარდააქციენ კეთილნი მისნი. მამამან
შენმან წმიდანი შემოიხუნა სახიდ თვსა, ხოლო შენ
დევნი შემოიხუნენ. მან ღმერთი ცათაჲ და ქუეყანისაჲ
აღიარა და პრწმენა, ხოლო შენ ღმერთი ჭეშმარიტი უვარ-

ჰყავ და ცეცხლსა თაყუანის-ეც. და ვითარცა შენ შემო-
ქნედი შენი უვარ-ჰყავ, ეგრეცა მე შენ შეურაცხ-ვყავ.
და თუ მრავალი ტანჯვაა მოაწიო ჩემ ზედა, მე არა ვეზია-
რო საქმეთა შენთა“.

ხოლო ჩუენ ესე ყოველი მიუთხართ პიტიახშსა. ხო-
ლო მან განიწყო გული და იბრდღუენდა მისთვის.

V

მერმე მიავლინა ჯოჯიკ, ძმაა თუსი, და ცოლი ჯოჯი-
კისი, ძმის ცოლი თუსი, და ეპისკოპოსი სახლისა თუსი-
საა და პრქუა მათ:

„ესრეთ არქუთ: აღდეგ და მოვედ ადგილსა თუსსა
და ნუ ეგვევითარი გონებაა გიპყრიეს, უკუეთუ არა,
თრევით მოგითრიო“.

და ვითარ მიიწინეს და შევიდეს წინაშე დედოფლისა,
და მრავალსა დასაჯერებელსა სიტყუასა ეტყოდეს მას.
მაშინ წმიდამან შუშანიკ პრქუა მათ:

„კაცნო ბრძენო, თქუენ კეთილად იტყუთ, გარნა ნუ
დაგიჯერებიეს, თუმცა მე მისა ცოლადღა ვიყავ. მეგონა
მე, ვითარმედ იგი ჩემდა მოვაქციო და ღმერთი ჭეშმარი-
ტი აღიაროს, და აწ მე მაიძულებთ ამას ყოფად? ნუ
იყოფინ ესე ჩემდა! და შენ, ჯოჯიკ, არღარა ჩემი მაზ-
ლი ხარ და არცაღა მე შენი ძმის ცოლი, არცა ცოლი შენი
დაა ჩემი არს, რომელნი მის კერძო და მისთა საქმეთა ზიარ
ხართ“.

პრქუა მას ჯოჯიკ:

„უწყი მე, აწ მოავლინნეს მსახურნი და თრევით
წარგიყვანოს შენ“.

ხოლო წმიდამან შუშანიკ პრქუა:

„უკუეთუ შემკრას და მითრიოს, მიხარის, რამეთუ მით სახითა იყოს განჩინებაჲ ჩემი მისგან“.

და ვითარცა ესმა ესე მისგან, ცრემლოოდეს ყოველნი. და ჯოჯიკ აღდგა და ცრემლით გარე განვიდა. ხოლო წმიდამან შუშანიკ პრქუა ეპისკოპოსსა:

„ვითარ მეტყუ მე დაჯერებად ჩემდა, რამეთუ მან ღმერთი უვარ-ყო?“

ხოლო ჯოჯიკ ევედრებოდა და ეტყოდა:

„დაჲ ჩუენი ხარ შენ, ნუ წარსწყმედ სახლსა ამას სადედოფლოსა“.

პრქუა მას წმიდამან შუშანიკ:

„უწყი, ვითარმედ დაჲ ვარ და ერთგან განზრდილნი, ხოლო მაგას ვერ ვჰყოფ, ვითარმცა მოსისხლეობაჲ იქმნა და თქუენ ყოველნი თანამდებ იქმნენით“.

და ვითარცა ფრიად აურვებდეს მას, აღდგა წმიდაჲ და ნეტარი შუშანიკ და თანა წარიტანა ევანგელჲ თჳსი და ტირილით ესრჳთ იტყოდა: „უფალო ღმერთო, შენ უწყი, ვითარმედ მე გულითად სიკუდილდ მივალ“. ესე თქუა და წარვიდა მათ თანა და თანა წარიტანნა ევანგელჲ თჳსი და წმიდანი იგი წიგნნი მოწამეთანი. და რაჟამს შევიდა იგი ტაძარსა მას, არა დაჯდა იგი თჳსსა მას გალიაკსა, არამედ სენაკსა შინა მცირესა. და აღიპყრნა კელნი თჳსნი ზეცად წმიდამან შუშანიკ და თქუა: „უფალო ღმერთო, არცა მღდელთაგანი ვინ იპოვა მოწყალჲ, არცა ერისა-კაცი ვინ გამოჩნდა შორის ერსა ამას, არამედ ყოველთა მე სიკუდილდ მიმითუალეს მტერსა ღმრთისასა ვარსქენს“.

და შემდგომად ორისა დღისა მოვიდა მგელი იგი ტაძრად და პრქუა მსახურთა თჳსთა:

„დღეს მე და ჯოჯიკ და ცოლმან მისმან ერთად პური ვჭამოთ, ხოლო სხუასა ნუ ვის უფლიედ ჩუენ თანა შემოსლვად“!

და რაჟამს შემწუხრდა, მოუწოდეს ცოლსა ჯოჯიკისსა და ინებეს ერთად პურისა ჭამამ, რამთამცა მოიყვანეს წმიდამ შუშანიკცა. და ვითარცა მოიწია ჟამი პურისამ, შევიდეს ჯოჯიკ და ცოლი მისი წინაშე წმიდისა შუშანიკისა, რამთამცა მასცა აჭამეს პური, რამეთუ ყოველნი იგი დღენი უზმასა გარდაევლნეს. და ვითარცა მეტად აიძულეს, და ძლით წარიყვანეს ტაძრად. ხოლო გემომ არარაჲსამ იხილა. ხოლო ცოლმან ჯოჯიკისმან მიართუა ღვინომ ჭიქითა და აიძულებდა მას, რამთამცა იგი ხოლო შესუა. პრქუა მას წმიდამან შუშანიკ რისხვით:

„ოდეს ყოფილ არს აჭამომდე, თუმცა მამათა და დედათა ერთად ეჭამა პური?!“

და განყარა კელი და ჭიქამ იგი პირსა შეალეწა და ღვინომ იგი დაითხია.

მაშინ იწყო უჯეროსა გინებად ვარსქენ და ფერკითა თჳსითა დასთრგუნვიდა მას; და აღიღო ასტამი და უხეტქნა მას თავსა და ჩაჰფლა და თუალი ერთი დაუბუშტა; და მჯიღითა სცემდა პირსა მისსა უწყალოდ და თმითა მიმოითრევდა; ვითარცა მკეცი მძვნვარც ყიოდა და იზ-

ახლა ვითარცა ცოფი. მაშინ შუელად აღდგა ჯოჯიკ. ძმაი მისი, და იბრძოდეს, ვიდრემდის გუემა იგიცა. და კუბასტიცა თავსა მისსა მოხეთქა. და ჭირით, ვითარცა კრავი მგელსა, გამოულო ჯელთა მისთა. და ვითარცა მკუდარი იდვა წმიდამ შუშანიკ ქუეყანასა ზედა. და აგინებდა ვარსქენ თესლ-ტომსა მისსა და სახლისა მათ-კრებელად სახელ-სდებდა მას. და უბრძანა შეკრვამ მისი და ბორკილთა შესხმაი ფერკთა მისთა.

და ვითარცა მცირედ და-რე-სცხრა გულისწყრომი-საგან, მოვიდა სპარსი იგი და მჭურვალედ ევედრებოდა მას, რამთამცა საკრველთა მათგან განეტევა წმიდამ შუ-შანიკ. და ვითარ ფრიად ევედრებოდა, ბრძანა განტევე-ბამ მისი და სენაკსა ერთსა შეყვანებამ და კრძალულად დაცვამ მისი ერთითა მსახურითა, და რამთა სხუამ არა-ვინ შევიდეს ხილვად მისა — არცა მამაკაცი, არცა დე-დაკაცი.

VII

და ვითარცა ცისკარ ოდენ იყო, იკითხა და ჰრქუა მსახურსა მისსა, ვითარმედ:

„წყლულეებისა მისგან ვითარ არს?“

ხოლო მან ჰრქუა მას:

„ვერ განსარინებელ არს იგი“.

მაშინ თვთ შევიდა და იხილა იგი და დაუკვრდა დიდძალი იგი სიმსივნე მისი. და ამცნო მსახურსა მას და ჰრქუა:

„ნუმცა ვინ შევალს ხილვად მისა“.

და თვით ნადირობად წარვიდა.

ხოლო მე აღვდეგ და მივედ და ვარქუ მცველსა მას:

„მე ხოლო მარტომ შემიტევე და ვიხილო წყლულე-ბაჲ იგი მისი“.

ხოლო მან მრქუა მე:

„ნუუკუე ცნას და მომკლას მე“.

და მე ვარქუ მას:

„უბადრუკო, არა მისი განზრდილი ხარ-ა? და თუცა მოგკლას შენ მისთვის, რაჲ არს?“

მაშინ შემიტევა მე ფარულად.

და ვითარ შევედ შინა, ვიხილე ხატი მისი დაბჰარული და განსივებული. და აღუტევე კმაჲ და ვტიროდე. ხოლო წმიდამან შუშანიკ მრქუა მე:

„ნუ სტირ ჩემთვის, რამეთუ დასაბამ სიხარულისა იქმნა ჩემდა ლამცე ესე“.

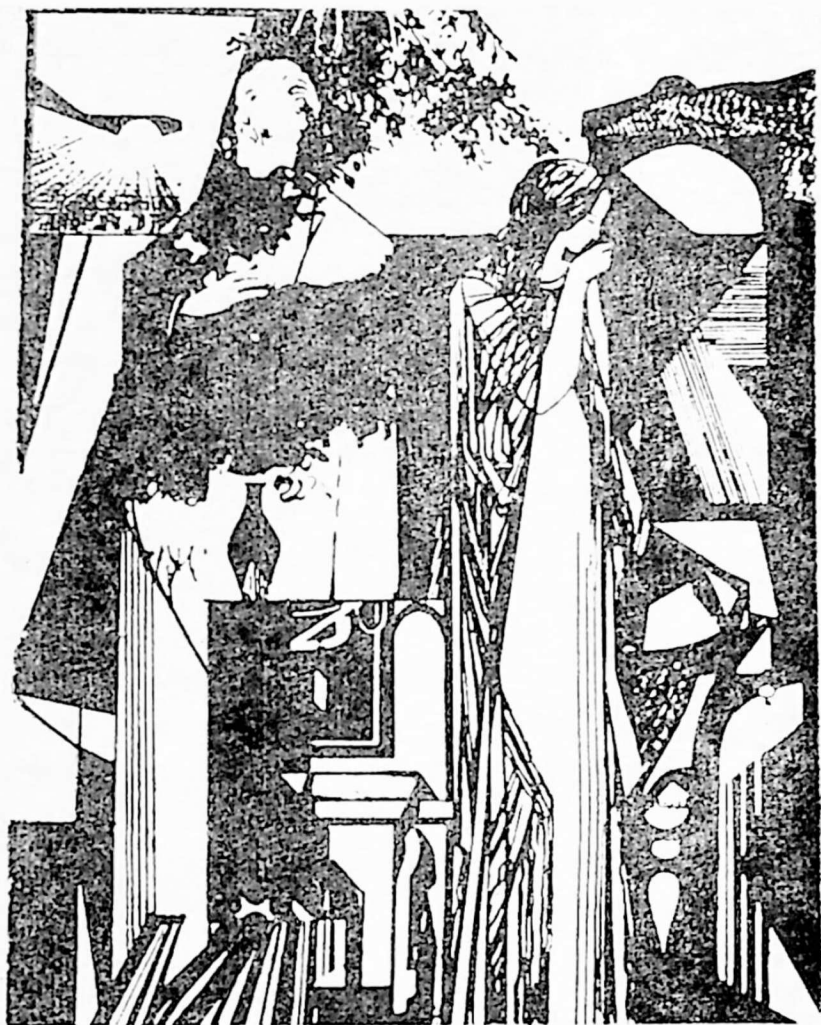
და მე ვარქუ წმიდასა შუშანიკს:

„მიბრძანე და მოგბანო სისხლი ეგე პირსა შენსა და ნაცარი, რომელი თუალთა შენთა შთახუეულ არს, და სალ-ბუნი და წამალი დაგდვა, რაჲთა ჰე ლა-მე თუ განიკურ-ნო“.

ხოლო წმიდამან შუშანიკ მრქუა მე:

„ხუცეს, მაგას ნუ იტყვ, რამეთუ სისხლი ესე განმწ-მედელი არს ცოდვათა ჩემთაჲ“.

ხოლო მე მცირედ ვაიძულე მიღებად ჭამადი, რომე-ლი მოეძღუნა სამოელ ეპისკოპოსსა და იოვანეს, რამე-თუ ფარულად იღუწიდეს და ნუგეშინის-სცემდეს. მა-შინ მრქუა მე წმიდამან შუშანიკ:

„ხუცეს, ვერ ძალ-მიც გემომს ხილვად, რამეთუ ყბანი და ზოგნი კბილნი შთამუსრვილ არიან“.

მაშინ მოვიღე მცირედ ღვინო და პური, დავალბე და მცირედ გემომ იხილა.

და მე ვისწრაფდი გამოსლვად. მაშინ მრქუა მე წმიდამან შუშანიკ:

„ხუცეს, მიუძღუანო-ა სამკაული ესე მისი? ნუ-უკუე ითხოვდეს, რამეთუ მე ამას ცხორებასა არლარად მეკმარების“.

ხოლო მე ვარქუ:

„ნურას ისწრაფი, იყოს შენ თანა“.

და ჩუენლა ამას განვიზრახევდით, მოვიდა ყრმაჲ ერთი და თქუა:

„იაკობ მანდა არს-ა?“

და მე ვარქუ, ვითარმედ:

„რაჲ გინებს?“

და მან მრქუა:

„უწესს პიტიახში“.

და მე დამიკვრდა, თუ რაჲსა-მე მიწესს ამას ჟამსა? და მივისწრაფე და მივედ. და მან მრქუა მე:

„უწყი-ა, ხუცეს? მე ბრძოლად წარვალ ჰონთა ზედა, და ჩემი სამკაული მას არა დაუტეო, ოდეს იგი არა ჩემი ცოლი არს, იპოოს ვინმე, რომელმან განკაფოს იგი. მივედ და მომართუ იგი ყოველივე, რაჲცა რაჲ არს“.

ხოლო მე მივედ და უთხარ წმიდასა შუშანიკს. ხოლო მან განიხარა ფრიად და მადლი მისცა ღმერთსა და ყოველივე მომიძღუანა და მივართუ პიტიახშსა. და მან

მიიღო ჩემგან, აღიხილა და იპოვა ყოველი გებულად. და კუალად თქუა მერმეცა:

„იპოს ვინმე, რომელმან ესე შეიმკოს“.

VIII

და ვითარცა მოიწინეს დიდნი იგი მარხვანი, მივიდა ნეტარი იგი შუშანიკ მახლობელად წმიდასა ეკლესიასა, და იძია მცირე სენაკი და მუნ დაეყუდა. და იყო სენაკსა მას მცირე სარკუმელი და დაყო იგი. და იყო იგი ბნელსა მას შინა მარხვით და ლოცვით და ტირილით.

და პრქუა ვინმე პიტიახშსა საკუთარმან მისმან, ვითარმედ:

„ამათ წმიდათა მარხვათა ნურას ეტყუ მას“.

და ვითარ მოიწია აღვსებისა ორშაბათი, და მოვიდა პიტიახში ბრძოლისა მისგან ჰონთაძსა. ეშმაკი თხრიდა გულსა მისსა, და აღდგა და მივიდა ეკლესიად და ეტყოდა ეპისკოპოსსა მას აფუცას:

„გამომეც ცოლი ჩემი, რად განმაშორებ ჩემგან?“

და იწყო გინებად და გმობად ღმრთისა სასტიკად. ხოლო ხუცესმან ერთმან პრქუა მას:

„უფალო, რაძსა ეგრე იქმ, და იტყუ ეგრეთ ბოროტსა? და აგინებ ეპისკოპოსსა და წმიდასა შუშანიკს რისხვით ეტყუ?“

ხოლო მან უხეტქნა კუერთხითა ხუცესსა მას ზურგსა, და მან ვერლარა იკადრა სიტყუად.

და ეგრეთ წმიდაჲ შუშანიკ თრევეით მოითრია თიკათა შიგან და ეკალთა ზედა, ეკლესიით ვიდრე ტაძრადმდე

ვითარცა მკუდარი მიეთრია. და ადგილდ-ადგილდ ქუე ძეძუ დაეფინა, და თვთ ფერჯნი დაიდგნის ძეძუსა მას ზედა. და კუბასტნი შუშანიკისნი და კორცნი წულილ-წულილად დაეძარნეს ძეძუსა მას, და ეგრეთ მოიყვანეს იგი ტაძრად. და უბრძანა შეკრვამ მისი და ცემამ, ბოროტებდა და იტყოდა:

„აჰა ეგერა არა გერგო შენ ეკლესიამ შენი და არცა ზურგნი ეგე შენნი — ქრისტიანენი და უფალი იგი მათი.“

და ვითარცა სცეს კუერთხითა სამას ოდენ, არარამ აღმოკდა პირსა მისსა ვაჟებამ, არცა კუნესამ. მაშინლა პრქუა წმიდამან შუშანიკ ურჩულოსა ვარსქენს:

„უბადლო, შენლა თავი თვისი არა შეიწყალე და განსდეგ ღმრთისაგან, შენ მემცა შემიწყალე-ა?“

და ვითარცა იხილა დიდძალი იგი სისხლი, რომელ დამოსდიოდა ჩჩვლთა მათ კორცთა მისთა, მაშინ უბრძანა დადებად ჯაჭვ ქედსა მისსა. და უბრძანა სენაკაპანსა ერთსა, რამთა წარიყვანონ წმიდამ შუშანიკ ციხედ და საპყრობილესა ბნელსა შეაყენონ იგი, და მოკუდეს.

IX

დიაკონი ვინმე ერთი მის ეპისკოპოსისა და წმიდისა შუშანიკის თანა მას ჟამსა, რომელსა გამოჰყვანდა იგი ტაძრით, და უნდა, რამთამცა პრქუა, თუ: „მტკიცედ დეგ“, და თუალი ჰკიდა პიტიახშმან, სხუამ ვერლარამ სცალდა სიტყუად, ესთენ ოდენ პრქუა: „მტკი...“ და დადუმნა ხოლო და სივლტოლად იწყო სწრაფით.

მაშინ წარმოიყვანეს და მოჰყვანდა წმიდამ შუშანიკ უკამური და თმაგარდატევებული, ვითარცა ერთი ვინმე შეურაცხთაგანი, და ვერვინ იკადრა თავსა მისსა დაბურვად, რამეთუ პიტიახში იგი მკედრ შეუდგა უკუანა კუალსა მისსა და აგინებდა მას მრავლითა გინებითა.

და მივიდოდა წმიდისა მის თანა ამბოხი მრავალი დედებისა და მამებისა, სიმრავლჳ ურიცხვ. რამეთუ უკუანა შეუდგეს, ჳმამ აღემაღლა და ტიროდეს და იგაგდეს ლაწუთა მათთა და საწყალობელად დასთხევდეს ცრემლთა მათთა წმიდისა შუშანიკისთვის. ხოლო წმიდამან შუშანიკ უკ-მოჰხედნა ერსა მას და ჰრქუა მათ:

„ნუ სტირთ, ძმანო ჩემნო და დანო ჩემნო და შვილნო ჩემნო, არამედ ლოცვასა მომიგსენეთ, და ჯმნულმცა ვარ მე თქუენგან ამიერითგან, რამეთუ არღარა მიხილოთ ცოცხალი გამოსრული ციხით“.

და ვითარცა იხილა პიტიახშმან ამბოხი იგი და ტირილი მამათამ და დედათამ, მოხუცებულთა და ყრმათამ, მკედრ მიმოდასდევნინ და მეოტ ჰყოფნ მათ ყოველთა. და ვითარცა მიიწინეს კიდსა მას ციხისასა, ჰრქუა პიტიახშმან წმიდასა შუშანიკს:

„შენდა ეგდენ ყოფად არს ფერჯითა შენითა სლვამ, რამეთუ ცოცხალი არღარა გამოსლვად ხარ, გარნა თუ ოთხთა გამოგიღონ.“

და ვითარცა შევიდეს ციხედ, პოვეს სახლაკი ერთი ჩრდილოთ კერძო, მცირჳ და ბნელი, და მუნ შეაყენეს წმიდამ იგი. და ჯაჳჳ იგი, რომელ ედვა ქედსა მისსა ზედა, ეგრჳთვე ედვა, და დაჰბეჭდა ურჩულომან ვარსქენ ბეჭდითა თვისითა. ხოლო წმიდამან შუშანიკ თქუა:

„მე ამას მხიარულ ვარ, რაღათა აქა ვიტანჯო და მუნ განვისუნო“.

ხოლო პიტიახშმან ჰრქუა მას:

„ჰე, ჰე, განისუნე“.

მაშინ დაადგინნა მცველნი მის ზედა და ამცნო მათ, რაღათა სიყმილითა მოკლან იგი. და ესრეთ ეტყოდა მათ:

„გეტყვ თქუნ, უკუეთუ ვინმე შევიდეს მისა, მამაკაცი გინა დედაკაცი, იხილენით თავნი თქუნნი და ცოლნი და შვილნი და სახლნი თქუნნი, უბრალომცა ვარ, რაღ გიყო თქუნ“.

მაშინ გამოვიდა ციხით.

X

და მესამესა კვრიაკესა მოუწოდა მცველსა ერთსა და ჰკითხა მას და ჰრქუა:

„აქამომდე ცოცხალა არს-ა საწყალობელი იგი?“

ხოლო მან ჰრქუა:

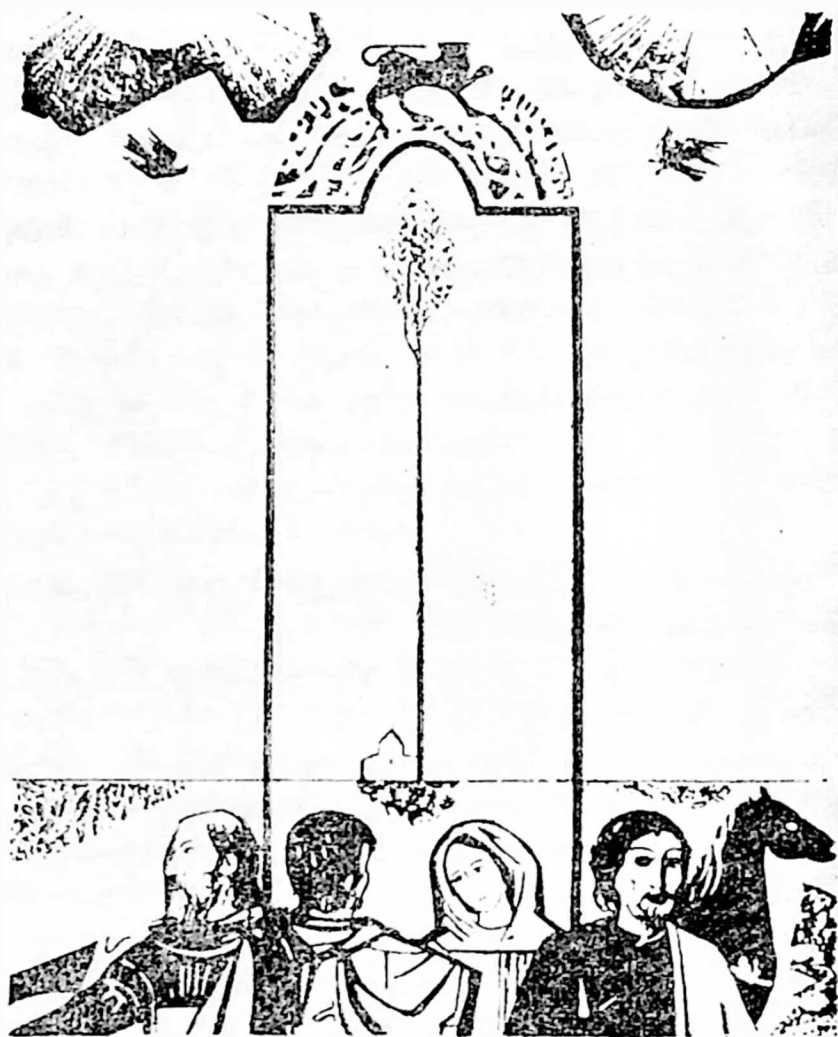
„უფალო, სიკუდილდ კერძო უფრო საგონებელ არს, ვიდრე სიცოცხლით, რამეთუ შიმშილითა უფროჲს ხოლო მოკუდების, რამეთუ არარას მიიღებს საზრდელსა“.

ხოლო მან ჰრქუა:

„ნურარაჲ გგლიან, უტე, მოკუდეს“.

ხოლო მე მრავლითა ვედრებითა ვარქუ მცველსა მას და უქადე ჭურჭერი ერთი სამისომ. და ძნიად თავს-იდვა შეტევებაჲ ჩემი და მრქუა მე:

„რაჟამს დაღამდეს, მოვედ შენ ხოლო მარტომ“.

და ვითარ შემიყვანა მცველმან მან, და ვიხილე ტარი-
გი იგი ქრისტესი შეუენიერად, ვითარცა სძალი, შემკული
საკრველთა მათგან, და მე ვითარ ვერ დამითმო გულმან,
ვტიროდე ფრიად. ხოლო წმიდამან შუშანიკ მრქუა
მე:

„კეთილისა ამისთვის სტირ-ა, ხუცეს?“

ხოლო მცველმან მან მრქუა მე:

„ესელა თუმცა მეცნა, არამცა შემოგიტევე შენ“.

ხოლო მე ვიწყე სიტყუად და განმტიციებად მისა,
რავდენი ღმერთმან მომცა მე სიტყუად. და ვიჯემნ მის-
გან და წარვედ სწრაფით ვანად ჩემდა.

ხოლო პიტიახში ჩორდ წარემართა. და ჯოჯიკ,
ძმამ მისი, არა დახუდა, ოდეს საქმე ესე იქმნა წმიდისა
შუშანიკის ზედა. და ვითარ მოიწია ჯოჯიკ, უკუანა
სდევდა პიტიახშსა. და მიეწია მას საზღვართა ჰერეთი-
სათა და ევედრებოდა მას ფრიად, რამთამცა ბრძანა
საკრველთა მათგან განტევებამ მისი. და ვითარ ფრიად
აწყინა, ბრძანა განტევებამ საკრველთაგან ოდენ.
და ვითარ მოვიდა ჯოჯიკ, აღჰკადა ჯაჭვ იგი ქედსა მის-
სა, ხოლო ბორკილთამ არა თავს-იდვა წმიდამან შუშანიკ
ვიდრე აღსასრულადმდე მითურთ. რამეთუ ექუსი წელი
ციხესა მას შინა აღასრულა და წესიერებითა საღმრთო-
თა ყუაოდა: მარხვითა, მარადის მღვძარებითა, ზე დგომი-
თა, თაყუანის-ცემითა უწყინოდ და კითხვითა წიგნთაათა
მოუწყინებელად. განაბრწყინა და განაშუენა ყოველი იგი
ციხე სულიერითა მით ქნართა.

XI

და მიერთგან განითქუა ყოველსა ქართლსა საქმც შისი. და მოვიდოდეს მამანი და დედანი აღნათქუმთა შეწირვად. და რაჲ ვის უქმდა, მიემადლებოდა წმიდითა ლოცვითა ნეტარისა შუშანიკისითა, რომელსა მოსცემდა მას კაცთ-მოყუარც ღმერთი: უშვილოთა — შვილი, სნეულთა — კურნებაჲ, ბრძათა — თუალთა ახილვაჲ.

იყო ვინმე დედაკაცი ერთი სპარსი, მოგვ, რომელსა განბორებისა სალმოზაჲ აქუნდა. და მოვიდა იგი წმიდისა შუშანიკისა, ხოლო იგი ასწავებდა მას, რაჲთამცა დაუტევა მოგობაჲ იგი და იქმნა იგი ქრისტიანე. ხოლო დედაკაცმან მან თავს-იდვა ადრე-ადრე. და იგი ასწავებდა დედაკაცსა მას და ეტყოდა, ვითარმედ:

„მივედ იერუსალემდ და განსწმიდნე განბორებისა მაგისგან შენისა“.

და მან გულსმოდგინედ შეიწყნარა და წარემართა გზასა მას სახელითა ღმრთისა ჩუენისა იესუ ქრისტესითა. და განიკურნა იგი სალმოზისა მისგან. და ვითარ გარე-მოიქცა იგი სიხარულითა დიდითა და მოიწია მუნვე, მოვიდა იგი წმიდისა შუშანიკისა მადლისა გარდაჯდად. და წარვიდა სახიდ თჳსა სიხარულით განმრთელე-ბული.

XII

ხოლო წმიდამან შუშანიკ ნაცვალად ჭიჭნაუხტისა საქმისა დიდითა გულსმოდგინებითა ჳელთა აღიხუნა დავითნი, და მცირედთა დღეთა შემდგომად ასერგასისნი

იგი ფსალმუნნი დაისწავლნა, რომლითა-იგი დღე და ღამე ზესკნელისა მის მეუფისა მიმართ სათნოსა მას გალობასა შესწირვიდა ცრემლით.

და უთხრეს ნეტარსა შუშანიკს, ვითარმედ:

„შვილნი იგი შენნი მიაქცინა მოგობასა“.

მაშინ იწყო თაყუანის-ცემად ღმრთისა მიმართ ტირილითა დიდითა და თავსა თვისსა ქუე დამართ სცემდა, სულთ-ითქუნა და თქუა:

„გმადლობ შენ, უფალო, ღმერთო ჩემო, რამეთუ იყვნესვე არა ჩემნი, არამედ შენნი მოცემულნი. ვითარცა გნებავს, იყავნ ნებაჲ შენი, უფალო, და მე დამიცევ საქმეთაგან მტერისათა“.

და მე მივედ და ვიხილე წმიდაჲ შუშანიკ დამშრშალი და დაბუშებული ტირილითა. და რამეთუ მოეძღუნა წმიდასა მას ეპისკოპოსსა საზრდელი, და ვითარ ფრიად ვაიძულე, მცირედ ოდენ გემოჲ იხილა, და ვჰმადლობდით ღმერთსა. და ვიდრე მუნ ჟამადმდე მოვიდიან შვილნი იგი მისნი ხილვად დედისა თვისისა, ხოლო რაჟამს მიაქცინეს და უვარ-ყვეს ღმერთი, ვერლარა იკადრეს ხილვად მისა, არამედ სახელიცა მათი სძაგდა სმენად.

XIII

და მერმე მოციქულნი მოავლინნა პიტიახშმან და ჰრქუა:

„ანუ ნებაჲ ჩემი ყავ და მოვედ ტაძრად, უკუეთუ არა მოხვდე შინა, ჩორდ წარგცე შენ ანუ კარად კარაულითა“.

ხოლო წმიდამან შუშანიკ მიჰრქუა ესრეთ:

„უბადოო და უგულისცემოო, ხოლო მე თუ კარად ანუ ჩორდ წარმცე, ვინ უწყის, თუ მუნ კეთილსა რასმე შევემთხვო და ბოროტსა ამას განვერე“.

და გულსა ეტყოდა პიტიახში იგი სიტყუათა მათთვის (ვითარ-იგი ჰრქუა მას, ვითარმედ: „ვინ უწყის, თუ კეთილსა რასმე მივემთხვო“), ვითარმედ: „ნუუკუე მთავართაგანსა ვისმე ეცოლოს“, და მიერიტგან არლარავინ მიავლინხ მისა. ხოლო წმიდაა შუშანიკ ბოროტთა მათ გუემათა დათმენათათვს იტყოდა, რამთამცა სათნო ეყო ღმერთსა.

ხოლო პიტიახშმან გამოარჩია ძუძუმსმტჴ მისი საკუთარი, რამთა მოიყვანოს იგი ტაძრად. და ვითარცა ჰრქუა კაცმან მან: „ისმინე ჩემი და ჩამოვედ ტაძრად, და ნუ აოკრებ სახლსა მას თქუენსა“, ჰრქუა მას წმიდამან შუშანიკ:

„არქუ მას უღმრთოსა, ვითარმედ შენ მომკალ და მარქუ მე: ცოცხალითა ფერჯითა არა გამოხვდე შენ მაგიერ ციხით. ხოლო აწ, უკუეთუ შემძლებელ ხარ მკუდარსა აღდგინებად, პირველად დედაა შენი აღადგინე, რომელი ურდს დამარხულ არს, გარნა თუ მისა ვერ შემძლებელ ხარ აღდგინებად, ვერცა ჩემდა შემძლებელ ხარ განყვანებად, გარნა თრევით განმითრიო“.

და ვითარცა მიუთხრეს პიტიახშსა სიტყუაა იგი, და მან თქუა:

„ნანდვლვე ვთქუ ეგე“.

და მეორესა დღესა შემო-ვინმე-ვიდა და ჰრქუა წმი-
დასა შუშანიკს:

„კეთილად მიუგე მას სიტყუაჲ იგი, რამეთუ მაგით სა-
ხით ეგულებოდა შეტყუვილი შენი და მას სხუაჲ ზრახვამ
გულსა მოეჯადა სიბოროტისაჲ შენთჳს“.

წმიდამან შუშანიკ ჰრქუა მას:

„და შენ ღმერთი ძილსა შინა ნუ გგონიეს, რომელ-
მან განუმზადნის სიტყუანი პირსა კაცისასა, რამეთუ
იტყჳს თჳთ უფალი: მე მიუგო სიტყუაჲ თქუენ წილ“.

XIV

და ვითარცა აღივსებოდა მეექუსტ იგი წელი საპყ-
რობილესა მას შინა, ჯეკმა დამაშურალობითა შრომათა
მათ შინა სიმწნისა მისისაჲთა სენი სნეულებისაჲ მოი-
წია მის ზედა, რომელსა-იგი წინამსწარ ულალადებდი
და ვეტყოდე, ვითარმედ: „ნუ ჯეკმა, რამეთუ დაუმძიმებ
ჯორცთა მაგათ ზედა, რამეთუ ვერ დაგიტმონ და მერმე
ვერლარას შემძლებელ იყო ყოფად რამსმე საქმედ კე-
თილსა ეგოდენითა მაგით ფიცხლად მარხვითა და მარა-
დის ზედგომითა და ღამე ყოველ დაშურომითა, ფსალ-
მუნებითა და გალობითა“. და არცალა მცირედ სადა სცა
ჯორცთა მისთა განსუენებაჲ, და შეიქმნა და დადნა ვი-
თარცა ავლი.

ხოლო დიდთა მათ მარხვათა აღვსებისათა, ერგასის-
თა მათ დღეთა, ექუსთა წელთა შინა არცა დღისი, არცა
ღამე არა დაჯდის ქუე, არცა დაიძინის, არცა საჭმელი
რამ მიიღის, გარნა დღესა ხოლო კვრიაკესა ეზიარის

ჯორცსა და სისხლსა ქრისტეს ღმრთისა ჩუენისასა; და მცირედ ოდენ წუენაკი მხლისა შექმნული (იგიცა მცირედ) მიიღის, ხოლო პურისა გემოა არა იხილის ვიდრე აღვსებადმდე.

და მიერ დღითგან, ვინამთგან პყრობილ ყვეს იგი ციხესა მას შინა, სასთაულსა ზედა თავი არა მიდვის, გარნა აღიზაკი ერთი დაიდვის სასთუნალ. და ქუესაგებელად იყო გირჯაკი ერთი ბუელი და კაცთა თუალსა სასთაულაკი ერთი ხალენისამ უცნ სასთუნლით კერძო. და თაყუანის-საცემელად კილიკი ერთი მცირე ქუე წარუგდებიედ, და გრწყილი და ტილი მოუგონებელი ადგილსა მას დასხმულ იყო.

ჟამსა ზაფხულისასა ცეცხლებრ შემწუელი იგი მჯურვალეებაა მზისამ, ქარნი ხორშაკნი და წყალნი მავნებულნი. რომლისა მკვდრნიცა მის ადვილისანი სავსენი სენითა, წყლითა განსივებულნი და განყუთლებულნი, დაწერტილნი და დამჭნარნი და დამღიერებულნი, ჩარადოვანნი, პირმსივანნი და დღემოკლედ ცხორებულნი; და მოხუცებული არავინ არს მათ ქუეყანათა. და ესეთსა მას ციხესა შინა ექუს წელ პყრობილ იყო და მძიმეთა მათ. საკრველთა შინა ადიდებდა ღმერთსა.

XV

და ვითარცა მეშუდეს წელი დადგებოდა, მოიწია წმიდისა და სამგზის სანატრელისა შუშანიკის ზედა წყლულეებაცა ჯორცთა მისთაჲ, და დაუცხრომელად შრომათა მათ გამო დაუსივდეს ფერჯნი მისნი და თხრამლი აღ-

მოსდიოდა ადგილდ-ადგილდ. და წყლულეებანი დიდ-დიდნი იყვნეს და მატლიცა დასხმულ იყო წყლულთა მათ, რომელ-იგი აღილო კელითა თუსითა და მიჩუნებ-და მე და ჰმადლობდა ღმერთსა, და თქუა: -

„ხუცეს, ნუ მძიმე გიჩნ ესე, რამეთუ მუნი იგი მატ-ლი უდიდეს არს და არა მოკუდების“.

და მე ვითარცა ვიხილე მატლი იგი, მოუგონებელად დიდად მწუხარე ვიყავ და ვტიროდე ფრიად. კუალად მრქუა მე რისხვით:

„ხუცეს, რად მწუხარე ხარ? ვიდრე უკუდავთა მათ მატლთა შეჭმასა, უმჯობეს იყავნ ამათ მოკუდავთა შე-ჭმაჲ აქავე, ამას ცხორებასა“.

და მე მიუგე და ვარქუ:

„ძაძისა სამოსელი მცირედლა შეგერაცხა-ა საგუემე-ლად და აწ მატლთა მაგათთჳს მზიარულ ხარ?“

და მან მრქუა მე ქენებით:

„ნუ ვის თანა იტყვ ძაძისა სამოსლისათჳს ცხორება-სა ჩემსა, რამეთუ ადრე ყოფად არს დატევებაჲ უბად-რუკთა ამათ ჯორცთა ჩემთაჲ“.

რამეთუ შინაგან ძაძაჲ ემოსა და არავინ იცოდა ჩემ-სა გარეშე, ხოლო გარეგან კაცთა თუალსა ანტიოქიისა პალეკარტი ემოსა.

XVI

და ვითარცა ესმა ჯოჯიკს, ვითარმედ მიახლებულ არს ნეტარი დედოფალი წმიდაჲ შუშანიკ სიკუდილდ, წარვიდა და თანა წარიყვანნა ცოლი და შვილნი და მო-

ნა-მკვევალნი მისნი. და მივიდა ციხედ ხილვად სანატრელისა შუშანიკ მარტკლისა. და ვითარცა მიიწია, მძლავრ შე-ხოლო-ვიდა და თაყუანის-სცა პატიოსანსა ჯუარსა. და მოიკითხა წმიდაი შუშანიკ, თანა დაუჯდა და ჰკითხვიდა სალმობათა მათთვის. ხოლო წმიდამან მან პრქუა:

„კეთილ ვარ, ვითარ ღმერთსა უნებს, არამედ ყოველთა წარსავალსა მას გზასა მეცა წარვალ“.

ხოლო ჯოჯიკ მსწრაფლ აღდგა ზე, ჰირველთა მათ უწესოთა საქმეთა აღუარებდა და ევედრებოდა წმიდასა შუშანიკს და ეტყოდა:

„სძალო და მკვევალო ქრისტმსო, ითხოვე ღმრთისაგან, რაათა მომიტევენეს მე მრავალნი შეცოდებანი ჩემნი“.

ხოლო წმიდამან შუშანიკ პრქუა მას:

„თუ შენ სხუად სახედ ყრმებრ არარაჲ ჰქმენ, ღმერთმან მოგიტევენეს შენ“.

და ჯოჯიკ პრქუა:

„მაგის სახისათვს მოვედ მე შენდა, რაათა რომელი-იგი არა რამმესათნო იყოს ღმრთისა, არა ვქმნე“.

წმიდამან შუშანიკ პრქუა:

„უკუეთუ ეგე ეგრეთ ჰყო შენ, უკუდავ მექმნე მე მაგით სიტყვთა და ღმერთმან შესძინენ დღეთა ცხორებისა შენისათა“.

და მერმე, ვითარ შეატყუა ჯოჯიკ, ვითარმედ მას დღესა განვალს წმიდაი იგი ჯორცთა ამათგან, პრქუა:

„მაკურთხე მე და ცოლი ჩემი, მკევალი შენი, და შვილნი ჩემნი და მონა-მკევალნი ჩემნი, და თუ რამდენ შეგცოდეთ, ვითარცა კაცთა საწუთრომასათა და სოფლის-მოყუარეთა, მოგვტყვენ და ნუ მოიკსენებ მედგრობათა ჩემთა“.

ხოლო წმიდამან შუშანიკ პრქუა ჯოჯიკს და ცოლსა მისსა:

„ჰყავთ წარმდებად საქმც ესე ჩემი, რამეთუ არავინ იპოვა კაცთაგანი, რომელსამცა აქუნდა წყალობად და ტკივილი ჩემთვის, რომელმანმცა შეაჯერა უღმრთოსა მას საწუთროსა მეუღლესა“.

ხოლო მათ პრქუეს:

„ჩუენ თვნიერ შენსა ფრიად დავშუერით, გარნა არა იყო სმენად, არცა სიტყუა“.

მაშინ პრქუა წმიდამან შუშანიკ:

„განვისაჯნეთ მე და ვარსქენ პიტიახში მუნ, სადაიგი არა არს თუალ-ლებად — წინაშე მსაჯულისა მის მსაჯულთაჲსა და მეუფისა მის მეუფეთაჲსა, სადა არა არს რჩევაჲ მამაკაცისა და დედაკაცისაჲ, სადა მე და მან სწორი სიტყუაჲ ვთქუათ წინაშე უფლისა ჩუენისა, იესუ ქრისტცსა. მიაგოს მას უფალმან, ვითარ მან უჟამოდ ნაყოფნი ჩემნი მოისთულნა და სანთელი ჩემი დაშრიტა და ყუავილი ჩემი დააჭნო და შუენიერებაჲ სიკეთისა ჩემისაჲ დააბნელა და დიდებაჲ ჩემი დაამდაბლა. და ღმერთმან საჯოს მის შორის და ჩემ შორის. ხოლო მე აწ ამას ვჰმადლობ ღმერთსა, რამეთუ ტანჯვითა მისითა მე ღხინებაჲ ვპოო და გუემათა და თრევათა მისთათვს მე განსუენებასა მივემთხვო და უგულისკმოე-

ბისა და უწყალოებისა მისისათვის მე წყალობასა მოველი იესუ ქრისტეს მიერ, უფლისა ჩემისა“.

ხოლო იგინი ამას ყოველსა სიტყუასა მისსა ზედა ტიროდეს მწარედ და პრქუეს:

„მოგვტევენ ბრალნი ჩუენნი და გუაკურთხენ, წმიდაო მოწამეო და მარტვლო სანატრელო ქრისტეს ღმრთისაო“.

ხოლო წმიდამან შუშანიკ პრქუა:

„ღმერთმან მიგიტევენინ, რომელ რამ-იგი ჰყავთ“.

მაშინლა აკურთხნა ჯოჯიკ და ცოლი და შვილნი მისნი და მონა-მკვეალნი მისნი და ყოველი ეზოჲ და პალატი მისი. და ამცნებდა სლვად გზათა ღმრთისათა და ეტყოდა, ვითარმედ:

„ესე ყოველი ცხორებამ, ვითარცა ყუავილი ველთამ, წარმავალ არს და დაუდგრომელ. და ვინ სთესა — მოიმკო და ვინ განაბნია გლახაკთათვის — შეიკრიბა, და რომელმან წარიწყმიდოს თავი თვისი, მან პოოს იგი, რომელმან აღიდა იგი“.

და უჯმნნა და გამოგზავნნა იგინი მშვდობით.

XVII

მერმე, შემდგომად ჯოჯიკისა, მოიწია თავი იგი ეპისკოპოსთამ სამოელ და იოვანე ეპისკოპოსი, მისივე მოყუასი, რომელ-იგი იყვნეს განმამტკიცებელ და დიდად დამაშურალ, სახლეულითურთ თანა-ყოფით იყვნეს მონა. და მონაწილე იყვნეს და თანაზიარ შრომათა მისთა.

მადლობით წარკვავნიდეს ნავთსადგურისა მის მიმართ ქრისტესისა. მსგავსად მისვე სახისა აზნაურნი დიდ-დიდნი და ზეპურნი დედანი, აზნაურნი და უაზნონი სოფლისა ქართლისანი მოვიდეს. ეგრეთვე, რომელნი-იგი გულსმოდგინებით მონაწილე ყოფილ იყვნეს შრომათა მათ მისთა, ხანატრელობით, ვითარცა ახოვანსა მკნესა, მიჰვედრიდეს ქრისტესა.

და თხოვასა ერთსა ითხოვდეს მისგან ყოველნი იგი ეპისკოპოსნი და აზნაურნი ერთბამად, რაათა ბორკილი იგი ფერკთაა ბრძანოს საცოდ და ნაკურთხევად ყოველ-თათჳს, რომლისათჳსცა პრქუა წმიდამან შუშანიკ, ვი-თარმედ:

„მე რაა ვარ, არალირსი ესე? ხოლო ღმრთისმოყუა-რებისა თქუენისათჳს ხუცესმან აღავსენ წადილი თქუენი მაგის სახისათჳს. ხოლო მე რაა-მე რაა შემძლებელ ვარ? არამედ ყოვლად სავსემან ქრისტემან აღგავსენინ თქუენ ყოვლითა კეთილითა, რომელნი-ესე ჩემთჳს მოშუერით და ეზიარენით ვნებათა ამათ ჩემთა და ჭირთა და ტანჯ-ვათა. ხოლო მე, საყუარელნო, აჰა ესერა წინა განმზადე-ბულსა მას გზასა წარვალ საუკუნესა. ჭირისა ამის წილ ჩემისა ქრისტემან მომმადლოს მე სიხარული, სა-ტანჯველთა ამათ წილ — განსუენებაა, გუემათა ამათ ჩემთა და თრევათა და შეურაცხებათა — მივემთხვო მე დიდებასა და პატივისა ცათა შინა დაუსრულებე-ლსა“.

და იგინი ჯმნულნი, ცრემლითა სავსენი, ძლევისა მისთჳს დიდებასა ღმრთისა მიმართ შესწირვიდეს. და გამოვიდეს ციხით და წარვიდეს.

XVIII

და მოიწია დღე იგი წოდებისა მისისაჲ. და მოუწოდა ეპისკოპოსსა მისისა სახლისასა აფოცს და მადლსა მისცემდა მისა მიმართ მოწლებიისა მისისათჳს. ვითარცა მამასა და მამამძუძესა შემვედრა მე, კაცი ცოდვილი და გლახაკი ესე. და შეჰვედრებდა ნეშტთა მათ ძუალთა მისთასა და უბრძანებდა დასხმად აღვილსა მას, ვინამცა იგი პირველად გამოითრიეს, და ეტყოდა:

„უკუეთუ ღირს რამე ვარ. უკუანამსკნელი ესე, მეთერთმეტე მოქმედი ვენაგისაჲ, იყვენით ყოველნი კურთხეულ უკუნისამდე ჟამთა“.

და ჰმადლობდა ღმერთსა და თქუა:

„კურთხეულ არს უფალი, ღმერთი ჩემი, რამეთუ მშჳდობით მას ზედა დავწევ და დავიძინე“.

და შეჰვედრა სული თჳსი უფალსა, ყოველთა შემწყნარებელსა.

XIX

და მაშინლა მსწრაფლ მოილო სანატრელმან მან ეპისკოპოსმან იოვანე შესაგრაგნელად სუდარი წმიდაჲ წმიდათა მათ და პატიოსანთა ნაწილთა მისთაჲ, და ეგრეთ სხუათა მათ აღვილეთ გუამი იგი, ფრიად დამაშურალი და დაჰმული მატლთა, და განვბანეთ იგი მატლისა მისგან მიწოვანისა და თხრამლისაგან და შევკმოსეთ მჩუროთა მით. და მაშინლა ეპისკოპოსთა მათ ორთავე, იოანე და აფოც, ვითარცა ჯართა ჰენეთა დაუღლვილთა, ზე-

სკნელისა მის ფასისათა, ყოვლით კრებულითურთ ფსალ-
მუნითა სულიერითა და კეროვნითა აღნთებულითა და
საკუმეველითა სულნელითა აღვიხუენით პატიოსანნი ძუ-
ალნი და გამოვიხუენით წმიდასა მას ეკლესიასა. და
დავჰკრძალენით წმიდანი იგი და დიდებულნი და პატივ-
ცემულნი ნაწილნი წმიდისა შუშანიკისნი განმზადებულ-
სა მას ადგილსა. და მას ღამესა ანგელოზთა სახედ ღამც
იგი განვათიეთ და დავითის ქნართა მით ყოვლად ძლი-
ერსა ღმერთსა და ძესა მისსა — უფალსა ჩუენსა იესუ
ქრისტესა ვადიდებდით, რომელი ყოვლითა ყოველთა მი-
მართ შემძლებელ არს და განამცნნის მამანიცა და დედა-
ნიცა და თჳსთა მათ თჳსი იგი ძლიერებისა ძლევაჲ მიჰ-
მადლის ყოველთა, რომელნი ეძიებენ მას ერთითა გუ-
ლითა.

XX

და არს დასაბამი ტანჯვათა მათ წმიდისა შუშანი-
კისთაჲ თთუესა აპნისისასა, მერვესა თთჳსასა და ღლესა
ოთხშაბათსა, და მეორედ გუემაჲ მისი შემდგომად აღვ-
სებისა ზატიკსა, ღლესა ორშაბათსა, და კუალად ტანჯ-
ვაჲ ვარდობისა თთუესა ათცხრამეტსა, და აღსრულებაჲ
მისი თთუესა ოკდონბერსა ათჩუდმეტსა, საჯსენებელსა
წმიდათა მათ და სანატრელთა მოწამეთა კოზმან და და-
მიანეთა. და ღლც ხუთშაბათი იყო, რომელსა განვაწე-
სეთ საჯსენებელი წმიდისა შუშანიკისი სადიდებელად და
საქებელად ღმრთისა, მამისა და ძისა და სულისა წმი-
დისა, რომლისა შუენის დიდებაჲ უკუნითი უკუნისამდე,
ამცნ.

ხელნაწერები და გამოცემები

ჩვენი ისტორიის ძნელბედობაა მიზეზი იმისა, რომ დღეისათვის „შუშანიკის წამების“ არა თუ ავტოგრაფი, ავტორის ხანასთან შედარებით ახლოს მდგომი ხელნაწერებიც არ შემოგვრჩა. უძველესი ნუსხა, რომელიც ამ ტექსტს შეიცავს, X საუკუნის პარხლის მრავალთავია (კ. კეკელიძის სახ. ხელნაწერთა ინსტიტუტის A-95 ხელნაწერი). აქაც „წამება“ სრული სახით არაა დაცული. იმის გამო, რომ დროთა განმავლობაში A-95 ხელნაწერს ფურცლები დაჰკარგვია, „შუშანიკის წამების“ ტექსტს აქ თითქმის ერთი მესამედი აკლია. X საუკუნიდან მოკიდებული მთელი შვიდი საუკუნის მანძილზე „შუშანიკის წამების“ ხელნაწერებს კვლავ ვეღარ ვხვდებით. მიზეზი, ცხადია, აქაც იგივეა — ქვეყნის მუდმივად განსაცდელში ყოფნამ გაანადგურა და მოსპო იხინი. XVIII და XIX საუკუნეებით თარიღდება ის რამდენიმე (ერთი ათეული) ხელნაწერი, რომლებმაც ეს ძეგლი გადაგვირჩინა. ესენია: კ. კეკელიძის სახ. ხელნაწერთა ინსტიტუტის A-130, A-170, A-176, H-2077, H-1672, S-3637, H-1370, H-2121, Q-300 და აზიის ხალხთა ინსტიტუტის ლენინგრადის განყოფილების M-21 ხელნაწერი (გამოცემებში ეს 11 ხელნაწერი შესაბამისად აღნიშნულია ლიტერებით ABCDEFGHIKL).

„შუშანიკის წამებას“ გამოძახილი უპოვია ძველ ქართულ საისტორიო მწერლობაში. ამ ფაქტს იხსენიებენ

„მოქცევაჲ ქართლისაჲ“ (IX ს.) და „ქართლის ცხოვრება“ (XI ს.). შუშანიკი იხსენიება აგრეთვე არსენი საფარელის პოლემიკური ხასიათის ნაშრომში „განყოფისათჳს ქართლისა და სომხითისა“ (XI ს.). აღსანიშნავია, რომ მიქაელ მოდრეკილის ცნობილ საგალობელთა კრებულში (X ს.) სხვა მოწამე ქალებთან ერთად შუშანიკის შესხმასაც ვხვდებით.

„შუშანიკის წამების“ ტექსტის მიმართ მეცნიერული ინტერესი პირველად ანტონ კათალიკოსს გამოუჩენია. მას პაგიოგრაფიული თვალსაზრისით გადაუმუშავებია ეს ტექსტი და შეუტანია თავისავე მიერ შედგენილ პაგიოგრაფიულ კრებულში — „მარტირიკაში“.

„შუშანიკის წამების“ ტექსტი პირველად 1882 წელს გამოქვეყნდა პეტერბურგში. იგი ძველი ქართული მწერლობის სხვა ძეგლებთან ერთად დაბეჭდა მიხეილ საბინინმა „საქართველოს სამოთხეში“¹. გამოცემა ფასეულია, როგორც ამ ძეგლის პირველი პუბლიკაცია.

„შუშანიკის წამება“ მეორედ ოთხი ხელნაწერის მიხედვით გამოსცა სერგი გორგაძემ 1917 წ. ქუთაისში². ს. გორგაძემ მიზნად დაისახა ქართველი მკითხველისათვის მიეწოდებინა ისეთი გამოცემა, რომლითაც, როგორც თვითონ წერს, ფართო საზოგადოებაც აღვილად ისარგებლებდა და არც მკვლევარ-მეცნიერნი და-

¹ საქართველოს სამოთხე, გამოცემული... გობრონ (მიხაილ) პავლეს ძის საბინინის მიერ, პეტერბურგი, 1882 წ.

² იაკობ ხუცესი, V საუკუნე, წამებაჲ წმიდისა შუშანიკისი ტექსტი, შენიშვნები და ვარიანტები ს. რ. გორგაძის რედაქტორობით, ქუთაისი, 1917.

რჩებიდან უკმაყოფილნი. „წამების“ ტექსტს მან დაურთო „ერთის მხრით საჭირო, საისტორიო შენიშვნები და სალექსიკონო (სიტყვების) განმარტებანი და, მეორე მხრით, ხელნაწერ დედანთა მოკლე აღწერილობა და ვარიანტები ამ დედნებიდან“.

„შუშანიკის წამების“ მეცნიერული გამოცემა ეკუთვნის ილია აბულაძეს. მან ამ ძეგლის შესწავლას მიუძღვნა მეტად მნიშვნელოვანი მონოგრაფია, რომელიც 1938 წელს დაიბეჭდა¹. ი. აბულაძემ გამოსცა ამ თხზულების ქართულ-სომხური ტექსტები — როგორც ვრცელი, ისე მოკლე და ე. წ. სვინაქსარული რედაქციები და სათანადო ისტორიულ-ფილოლოგიური ანალიზის შედეგად საბოლოოდ გაარკვია მათი ურთიერთმიმართება.

ამ ძეგლის შემდეგი გამოცემა, უკვე ყველა 11 ხელნაწერის მიხედვით (1938 წლის გამოცემა 8 ხელნაწერს ითვალისწინებდა), განსორციელდა 1963 წელს, ისევე ილია აბულაძის მეცნიერული ხელმძღვანელობით. იგი დაიბეჭდა ავტორთა კოლექტივის მიერ შედგენილ „ძველი ქართული აგიოგრაფიული ძეგლების“ პირველ წიგნში².

ყველა დანარჩენი გამოცემა ემყარება ილია აბულაძის მიერ დადგენილ ტექსტს.

¹ იაკობ ცურტაველი, მარტვლობა შუშანიკისი, ქართული და სომხური ტექსტები გამოსცა, გამოკვლევა, ვარიანტები, ლექსიკონი და საძიებლები დაურთო ილია აბულაძემ, ტფ., 1938.

² ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, წიგნი I, თბ., 1963.

ტექსტისათვის

„შუშანიკის წამების“ წინამდებარე გამოცემას საფუძვლად დაედო 1963 წელს „ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლების“ I წიგნში გამოცემული ტექსტი, რომელიც თავის დროზე ჩვენს მიერ იყო მომზადებული და, თავის მხრივ, 1938 წლის ილია აბულაძისეულ გამოცემას ემყარებოდა. ასალი გამოცემა მისდევს 1963 წლისას, ოლონდ, მცირეოდენი შესწორებით.

როგორც უკვე ითქვა, უძველესი ხელნაწერი, რომელიც „შუშანიკის წამებას“ შეიცავს, X საუკუნის პარხლის მრავალთავია. ამავე დროს ამ ხელნაწერში „შუშანიკის წამების“ ტექსტს თითქმის ერთი მესამედი აკლია. ნაკლული ნაწილი ჩვეულებრივ XVIII საუკუნის ხელნაწერებით ივსება. ამიტომ ტექსტში ორთოგრაფიული თვალსაზრისით ერთგვაროვნება არ არის. რაკი ჩვენი გამოცემა სამეცნიერო მიზნებს არ ისახავდა, ფორმათა სიჭრელის თავიდან ასაცილებლად მიზანშეწონილად მივიჩნიეთ, ტექსტის ორთოგრაფია V—VI საუკუნეების ორთოგრაფიული ნორმებისათვის შეგვეხამებინა. სწორება ძირითადად მ-ის ხმარებას წესს შეეხო.

გარდა ამისა, ხელნაწერთა წაკითხვებზე დამყარებით ტექსტში რამდენიმე აზრობრივი კონიექტურაც შევიტანეთ. კერძოდ:

1963 წლის გამოცემაშია:

და წარმოჰმართა სა-
დიასპანომთა ცხენითა
მონად თუსი, ვითარ[მ]ცა
მოვიდა დაბასა, რომელ-
სა სახელი პრქვან ცურ-
ტაე.

და ვითარცა მოიწია
და შევიდა წინაშე შუშა-
ნიკისა, დედოფლისა ჩუე-
ნისა, და კითხვამ პრქუა.
(გვ. 12, 13-16).

მიბრძანე და მოგბანო
სისხლი პირსა შენსა და
ნაცარი, რომელი თუალ-
თა შენთა შთა ც უ ე უ ლ
არს (18, 12-13).

თქუა მსახურისა მი-
მართ მისიხა (17, 23-24).

მივიდე მცირედ ღვნომ
და პური (18, 20).

და კუალად თქუა: მერ-
მეცა იპოს ვინმე, რო-
მელმან ესე შეიმკოს (19,
9).

დაადგინნა მცველნი მას
ზედა (21, 15).

ასალ გამოცემაში გასწორდა:

და წარმოჰმართა სა-
დიასპანომთა ცხენითა
მონად თუსი. და ვითარცა
მოვიდა დაბასა, რომელ-
სა სახელი პრქვან ცურ-
ტაე, და ვითარცა მოი-
წია და შევიდა წინაშე
შუშანიკისა, დედოფლისა
ჩუენისა, და კითხვამ
პრქუა. (გვ. 22, 19-22).

მიბრძანე და მოგბანო
სისხლი ეგე პირსა შენ-
სა და ნაცარი, რომელი
თუალთა შენთა შთა ხ უ-
ე უ ლ არს (33, 18-19).

პრქუა მსახურსა მის-
სა (32, 17-18).

მოვიდე მცირედ ღვნომ
და პური (35, 3).

და კუალად თქუა მერ-
მეცა: იპოს ვინმე, რო-
მელმან ესე შეიმკოს.
(36,2-3).

დაადგინნა მცველნი მის
ზედა (39, 5).

იყვნესვე არა ჩემნი,
არამედ შენნი მოცემულ-
ნი იყვნეს (23, 19-20)

წუენი (25, 4).

ალიზი (25, 8).

სასთაული (25, 10).

შუენიერებაჲ სიკეთი-
სა ჩემისაჲ დააბნელა (26,
34).

კოზმან და დამიანჴს-
თა (29, 3).

იყვნესვე არა ჩემნი,
არამედ შენნი მოცემულ-
ნი (43, 9-10).

წუენაკი (46, 2).

ალიზაკი (46, 7).

სასთაულაკი (46, 9).

და შუენიერებაჲ სიკე-
თისა ჩემისაჲ დააბნელა
(50, 21).

კოზმან და დამიანეთა
(55, 21).

ლექსიკონი

-ა (კითხვითი ნაწილაკი): „იაკობ მანდა არს-ა?“ (35,14); „უწყვი-ა ხუცეს?“ (35, 21).

ადგილ-ადგილ აქა-იქ, ადგილ-ადგილ: „ადგილ-ადგილ და ქუე ძემქ დაეფინა“ (37, 1); „თსრამლი აღმოსლიოდა ადგილ-ადგილ“ (47,1).

ადრე მალე: „ადრე ყოფად არს დატეეებამ უბადრუკთა ამას კორცთა ჩემთამ“ (47, 18) — მალე მომიხდება ჩემი საცოდავი სხეულის დატოვება, მალე მოვკვდები.

ადრე-ადრე (42, 11) სასწრაფოდ, მაშინვე.

ავლა ფერფლი: „დადნა ვითარცა ავლი“ (45, 21).

აზნაური (52, 9) თაეისუფალი; წარჩინებული წოდების წარმომადგენელი.

აზნაური დიდ-დიდნი მსხვილი ფეოდალები:

„აზნაური დიდ-დიდნი და ზეპური დედანი, აზნაური და უაზნონი სოფლისა ქართლისანი მოვიდეს“ (52,2).

ალიზაკი აგური (პატარა): „ალიზაკი ერთი დაიდვის სასთუნალ“ (46,7).

ამას ამანე, ამიტომ, ამას გამო: „მე ამას მსიარულ ვარ, რამთა აქა ვიტანჯო“ (39, 1).

ამას უამსა ამ დროს, ასეთ დროს: „მე დამიკვრდა, თუ რამსა-მე მიწებს ამას უამსა?“ (35,19) — მე გამიკვირდა, თუ რისთვის შეძახის ამ დროს.

ამბოხი ბრბო, სიმრავლე; შფოთი, არეულობა: „ამბოხი მრავალი დედებისა და მამებისა“ (38, 6); „ამბოხი იგი და ტირილი მამათამ და დედათამ“ (38,16).

ამუნ (55, 26) ჭეშმარიტად, ნამდვილად.

ამიერიოგან (38, 14) ამიერიდან.

ანუ ან, ანლა: „ჩორდ წარგცე შენ, ან უ კარად კარაულითა“ (43,24) — ჩორს გაგვზაუნო ანლა კარს სახედრით.

აპნისი იანერის თვის ძველი ქართული სახელწოდება: „და არს დასაბამი ტანჯვათა მათ წმიდისა შუშანიკისთაჲ თთუესა აპნისისასა“ (55, 16).

არალირსი (52, 13) უღირსი.

არლარად (35,8) არაფრისთვის, არაფრად.

ახერგასისი ასორმოცდაათი: „შუშანიკ... ახერგასისნი იგოფსალმუნნი დაისწაელნა“ (42,24).

ასტამი რკინის პატარა ნიჩაბი, ცომის ასაფხეკი ან თონიდან პურის ამოსადები. „ადილო ასტამი და უხეთქნა მას თავსა“ (31, 22).

ატროშანი ცეცხლთაყვანისმცემლობა: „...უვარ-ყო ჳემმარიტი ღმერთი და აღიარა ატროშანი“ (23,10).

აქამომდე (39,15) აქამდე.

აღღვინება აღღვენა. აქ: მიცვალებულის გაცოცხლება: „უკუეთუ შემძლებელ ხარ მკუდარსა აღღვინებად, პირველად დელაჲ შენი აღღვინე, რომელი ურდს დამარსულ არს“ (44, 20) — თუ შეგიძლია მკედრის გაცოცხლება, ჯერ დედაშენი გააცოცხლე, რომელიც ურდს მარსია.

აღვსება 1. ასრულება, შესრულება: „ვითარცა აღვსებოდა მეექუსე იგი წელი საპყრობილესა მას შინა“ (45, 10); „ხუცესმან აღავსენ წადილი თქუენი“ (52, 14) — ხუცესმა ასრულოს თქვენი წადილი. 2. აღღვომა (ქრისტიანული დღესასწაული): „პურისა გემოჲ არა იხილის ვიდრე აღვსებადმდე“ (46, 4) — პურის გემოს არ გასინჯავდა აღღვომის დაღვომამდე.

აღვსებისა ზატიკი აღღვომის დღესასწაული: „... მეორედ გუემაჲ მისი შემღვომად აღვსებისა ზატიკსა“ (55,17-18).

აღვსებისა ორშაბათი აღღვომის მეორე დღე, აღღვომის ორშაბათი: „ვითარ მოიწია აღვსებისა ორშაბათი“... (36, 12) — როლესაც დაღვა აღღვომის ორშაბათი...

აღმოჯდომა ამოსვლა: „არარაჲ აღმოჯდა პარსა მისსა ვაჲებაჲ“ (37,10).

აღნათქუეში დაპირებული, აღთქმული: „მოვიდოდეს მამანი და დედანი აღნათქუეთა შეწირვად“ (42, 2) — მოდიოდნენ მამაკაცები და ქალები დაპირებულის შესაწირავად.

აღპყრობა გაწვდა, აწვდა: „აღიპყრნა ქელნი თუსნი ზეცად“ (30, 23).

აღსარება აღიარება, მონანიება: „ჯოჯიკ... პირველთა მათ უწესოთა საქმეთა აღუარებდა“ (49, 10) — ჯოჯიკი აღრინდელ უწესო საქმეებს ინანიებდა.

აღსრულება 1. შესრულება: „ექუსი წელი ცხესა მას შინა აღასრულა“ (41, 22). 2. გარდაცვალება, სიკვდილი: „აღსრულებაა მისი თთუესა ოკლონბერსა ათრუდმეტსა“ (55, 19).

აღტყუება (პმისა) (ხმის) ამოშეება. აქ: ხმამაღლა ტირილი: „აღუტევე კმაღ და ვტიროდე“ (33, 13).

აღხილვა ნახვა, დათვალიერება, შემოწმება: „მან... აღიხილა და იპოვა ყოველი გებულად“ (36, 1).

აღხუმა აღება (ბეერისა): „შუშანიკ... პელთა აღიხუნა დაეითნი“ (42, 23).

აღქდა მოხსნა, მოხდა: „ჯოჯიკ... აღპკადა ჯაჭვი იგი ქედსა მისსა“ (41, 19).

აწ (21, 2; 50, 26) ეხლა, ამჟამად.

ახოვანი (52, 6) ძლიერი, მამაცი.

აჰა ეგერა აი, აი ეგრე: „აჰა ეგერა არა გერგო შენ ეკლესიამ შენი“ (37, 7).

აჰა ესერა (52, 19) აი, აი ასე, ამგვარად.

ბრალი დანაშაული: „მოგეტყვენ ბრალნი ჩუენნი“ (51, 5).

ბრადღუნა ბობოქრობა, მრისხანება: „მან განიწყო გული და იბრადღუნდა მისთეს“ (29, 6) — მას გული მოუვიდა და მრისხანებდა მის მიმართ.

ბუნებითი ნამდვილი, კანონიერი: „რომელი-იგი ბუნებითი ცოლი არს და შეილნი, იგინცა ესრევე მოეაქცინე შენსა მჯულსა“ (22, 8).

გალააკი დედოფლის სამყოფი ოთახი ხასახლეში, ბუღუარის ტი-

მისა: „არა დაჯდა იგი თუსსა მას გალიაკსა, არამედ სენაკსა შინა მცირესა“ (30, 23).

გამო შეშეუობით, დახმარებით: „...მათ გამო, ვითარცა ერთგული, სოფლად შევიდეს“ (22, 18).

გამორჩევა არჩევა, შერჩევა: „პიტიახსმან გამოარჩია ძუძუმსმტმ მისი საკუთარი“ (44, 12).

გამოღება 1. გამოტანა: „ცოცხალი არღარა გამოსლვად ხარ, გარნა თუ ოთხთა გამოგიღონ“ (38, 23) — ცოცხალი აღარ გამოხვალ, არამედ ოთხნი გამოგიტანენ („ოთხთა გამოგიღონ“ — მიცვალებულს ბინიდან ოთხი კაცი გამოგასვენებს). 2. გამოგლეჯა, წართმევა: (ჯოჯიკმა შუშანიკი) „ვითარცა კრავი მგელსა, გამოუღო ქელთა მისთა“ (32, 4).

გამოცემა მოცემა: „გამომეც ცოლი ჩემი“ (36, 16).

გამოსუმა გამოტანა, გამოყვანა (ბეერისა): „აღვიხუენით პატროსანნი ძუალნი და გამოვიხუენით წმიდასა მას ეკლესიასა“ (55, 4) — ავიღეთ პატროსანი გვაში და გადმოვიტანეთ წმიდა ეკლესიაში.

განათლებული მონათლული: „განათლებულნი წმიდისაგან ემბაზისა“ (23, 16).

განბრევა გაფანტვა, გაცემა: „ვინ განაბნია გლახაკათუს — შეიკრიბა“ (51, 16) — ბიბლიური აფორიზმი: ღარიბიხათვის გაცემული სიკეთე სიკეთედ მიეგება გამცემს.

განბორება (42, 13) კეთრი: „იყო ვინმე ღედაკაცი..., რომელსა განბორებისა საღმობად აქუნდა“ (42, 8) — კეთრის ავადმყოფობა აქონდა, კეთრი სჭირდა.

განგდება (22, 5) მიტოვება, უარყოფა: „განაგდო სანატრელი სასობად ქრისტისი“ (21, 19) — ქრისტეს სარწმუნოება უარყო.

განღგომილი გაშორებული: „ცოლი შენი განღგომილ არს შენგან“ (27, 6).

განზრახვა საუბარი: „ჩუენლა ამას განვიზრახვედით, მოვიღლა ყრმად ერთი“ (35, 12).

განკაფვა გაცვეთა: „იპოოს ვინმე, რომელმან განკაფოხ იგი“ (35, 23) — გამოჩნდება ვინმე, ვინც მას გაცვეთს.

განმრთელებული (42,20) განკურნებული, გაჯანმრთელებული.
განმტკიცება ნუგეშისცემა, გამაგრება: „მე ვიწყე სიტყუად და გან-
მტკიცება დ მისა“ (41,9).

განმუნობა გამხნეება: „...განამკნის მამანიცა და დედანიცა“
(55, 11) — ამხნეებდა ხოლმე მამაკაცებსაც და ქალებსაც.

განრომა გადარჩენა: „ბოროტსა ამას განვერე“ (44, 4) — ბორო-
ტებას გადავრჩე.

განსარინებელი გადასარჩენი: „ვერ განსარინებელ არს იგი“
(32, 21) — ვერ გადარჩება იგი.

განსლვა კორცთაგან გარდაცვალება, სიკვდილი: „შეატყუა ჯოჯიკი,
ვითარმედ მას დღესა განვალს წმიდამ იგი კორცთა
ამათგან“ (49,27) — შეატყო ჯოჯიკმა, რომ (შუშანიკი) იმ-
დღეს მოკვდებოდა.

განსუნება (50,28; 52,22) მოსვენება, დასვენება: „არცალა მცი-
რედ სადა სცა კორცთა მისთა განსუნებამ“ (45, 20) —
მცირედითაც არ დანება თავის სხეულს მოსვენება.

განსჯა გასამართლება: „განვისაჯნეთ მე და ვარსქენ პიტიახ-
ში მუნ“ (50, 16).

განტეება (41,17) გათავისუფლება: „ევედრებოდა... რამთამცა-
საკრველთა მათგან განტეება წმიდამ შუშანიკ“ (32, 11) —
ევედრებოდა, რომ საკრველისაგან გათავისუფლებინა შუშანიკი.

განყენება განდგომა: „განეყენენ“ (26, 17) — განდგებიან.

განყრა (ქელისა) მოქნევა, გაქნევა: „...განყარა ქელი და ჭი-
ქამ იგი პირსა შეაღწა“ (31,19).

განშუნება გამშენიერება, გალამაზება: „განაშუნა ყოველი
იგი ცისმ“ (41,25).

განჩინება ჩამოცილება; გათვისება, გაყრა: „მით სახითა იყოს
განჩინებამ ჩემი მისგან“ (30, 3) — ამნაირად იქნება ჩემი.
გაშორება, გაყრა მისგან.

განწყობა ის. გულის განწყობა.

გარდაკდა ის. მაღლასა გარდაკდა.

გარეგან (47, 21) გარედან.

გარე-მოქცევა უკან დაბრუნება: „გარე-მოქცა იგი სისა-
რულითა დიდითა“ (42, 18).

გარეშე (47, 21) გარდა.

გარნა (50,13) მაგრამ.

გარნა თუ (38,22) არამედ.

გგლიან ის. გლა.

გებული უენებელი, მთელი: „...აღიხილა და იბოვა ყოველი გე-
ბულად“ — (36,1) — დაათვალიერა და ნახა ყველაფერი უენებ-
ლად.

გირჯაკი ქენა (?): „ქუესაგებულად იყო გირჯაკი ერთი მუე-
ლი“ (46,8).

გინნ ის. ჩან-.

გლა დარდი, ნაღვლობა, ზრუნვა: „ნურარამ გგლიან, უტე, მო-
კუდეს“ (39,21) — ნურაფერი გედარდება, გაუშვი მოკვდეს.

გონება ჩანაფიქრი, განზრახვა; აზრი: „მწარე გონება ამქუს მახ:
გუემასა და ტანჯვასა დიდსა შეგაგდოს შენ“ (26,11); „ნუ ეგვეი-
თარი გონება ამ გიპყრიეს, უკუეთუ არა, თრევით მოგითრიო“
(29,11) — ეგეთი განზრახვა ნუ გაქვს (ეგრე ნუ იქცევი), თორემ
თრევით მოგათრევი.

გრწყილი (46,11) რწყილი.

გუემა (55,17) ცემა: „იბრძოდეს, ვიდრემდის გუემა იგიცა“ (32,2).

გულება დაპირება; აზრად ქონება, ნდობა: „მაგით სახით ეგულე-
ბოდა შეტყუილი შენი“ (45,4) — მაგნაირად აპირებდა შენს
მოტყუებას.

გულითად (30,19) გულწრფელად, გულით, სურვილით.

გულის განწყობა გულისმოყვანა; „მან განიწყო გული და
იბრდღუნდა მისთვის“ (29,6).

გულს(ა)-ეტყვნ ფიქრობს, ზრუნავს, დარდობს: (მუშანიკ) „უკე-
თურებისა მის სახისა ქმრისა მისისაჲსა მარადის გულს-
ეტყვნ“ (21,13) — მუშანიკი თავისი ქმრის იმგვარი უკეთურე-
ბის გამო მუდამ დარდობდა.

გულსა მოკდა გულში ჩადება, მოფიქრება: სხუამ ზრახვამ
გულსა მოეკადა სიბოროტისამ შენთვის“ (45,5) — სხვა ბო-
როტი ზრახვა ჩადო გულში შენს მიმართ.

გულსმოდგინედ, გულსმოდგინებით (42, 15; 42, 23) გულმოდგინედ.

დაბა (22,20) სოფელი.

დაბეჭდვა დაკეტვა, დაღუპვა: „ჯაჭვ იგი, რომელ ედვა ქედსა მისსა ზედა ...დააკბეჭდა ურჩულომან ვარსქენ ბეჭდითა თუსითა“ (38, 27)

დაბურვა (38,3) დახურვა, დაფარება.

დაბუშებული დასიებული, დაბუყებული: „ვისილე წმიდამ შუშანიკ დამპრშალი და დაბუშებული ტირილითა“ (43,14).

დაბუშტება დასიება: „თული ერთი დაუბუშტა“ (31,23).

დაბძარვა დასერვა, დახეთქვა, დაგლეჯა: „კუბასტნი შუშანიკისნი და კორცნი წულილ-წულილად დაეძარნეს ძეძუსა მას“ (37,4).

დაბძარული (33,12) დამსკდარი; დაგლეჯილი.

დავითნი (42,23) ძველი აღთქმის ერთ-ერთი წიგნი — ფსალმუნნი, რომლის ავტორადაც ებრაელთა ბიბლიურ მეფეს დავითს მიიჩნევენ.

დავითის ქნარი (ბიბლიური გადმოცემით, ებრაელთა მეფე დავითი თავის ფსალმუნებს ქნარის აკომპანიმენტით ასრულებდა): „დავითის ქნარითა მით ყოვლად ძლიერსა ღმერთსა... ვადიდებდით“ (55,8)—ფსალმუნთა გალობით... ღმერთს ვადიდებდით.

დათმობა (45, 15) მოთმენა: „გითარ ვერ დამითმო გულმან, ეტიროდე ფრიად“ (41, 3).

დათრგუნვა გათელვა: „ვარსქენ... ფერკითა თუსითა დასთრგუნვი და მას“ (31, 22).

დათხევა (38,9) დაღერა: „ღუნოდ იგი დაითხია“ (31,20).

დაკრევა (35, 19) გაკვირება: „დაუკვრდა დიდძალი იგი სიმსიენჲ მისი“ (32,22).

დამართ (43,7) ძირს, დაბლა: „თავსა დამართ სცემდა“ (23,7).

დამაშურალი (51, 23; 53, 19) დაღლილი, დაქანცული.

დამაშურალობა (45,11) დაღლილობა, დაქანცულობა.

დამოდენა ჩამოდენა, გადმოდენა: „სისხლი... დამოსდიოდა ჩჩულთა მათ კორცთა მისთა“ (37, 15).

დამტკიცებულად (23,2) ნამღვილად, მართლა: „აწ დამტკიცებულად გითსრა თქვენ აღსასრული... შუშანიკისი“ (21,3).

დამღიერებული (46, 17) დამუნიანებული.

დამშრალი (43,13) ღონეგამოცლილი, გამშრალი.

დამჭნარი (46, 17) ჩამომდნარი, დამჭკნარი.

ღასაბამი (55,15) დასაწყისი.

ღასხმა აქ: დამარხვა: „ნეშტთა მათ ძუალთა მისთასა... უბრძანებდა დასხმად აღგილსა მას“ (53, 6) — თავისი გვამის დამარხვას იმ ადგილას უბრძანებდა.

ღასხმული დასეული, შესეული: „მატლიცა დასხმულ იყო წყლულთა მათ“ (47, 2).

ღატევეზა (35, 22; 47, 18) მიტოვება, დატოვება: „აღდგა და დაუტევა ტაძარი თვისი“ (23,11). „შენი ადგილი დაგიტევები-ეს დასხუად წარსრულ ხარ“ (27,19).

ღაუდგრომელი (51, 15) არამარადიული, დროებითი.

ღაუღლეილი (53,23) უღელში შებმული.

ღაყოფა დაკეტვა, დახშვა: „იყო სენაკსა მას მცირე სარკუმელი და დაყოფი“ (36, 7).

ღაყუღება დაბინაება: „შუშანიკ... იძია მცირე სენაკი და მუნ დაეყუღა“ (36,6).

ღაშურომა (45, 18) დაღლა: „ჩუნ... ფრიად დაეშუერიო“ (50,13).

ღაწერტილი (46,17) დაჩხვლეტილი. აქ: ნაწამებო.

ღაჭნობა დაჭკნობა: „მან უეამოდ... ყუავეილი ჩემი დააჭნო“ (50,23).

ღასუღომა დასწრება, შესწრება: „ჯოჯიკ... არა დასუღა, ოღეს საქმე ესე იქმნა წმიდისა შუშანიკის ზედა“ (41,13).

ღება: „სასთაულაკი ერთი ხალენისაჲ უცნ ხასთუნლით კერძო“ (46,9) ბალიში ტყავისა უძევს სასთუმლის მხარეს. იხ. ძალ-ღება.

ღედა (38, 7; 52, 3;) ქალი, დედაკაცი.

ღევი (27,27) ეშმაკი.

ღიასპანი იხ. საღიასპანო.

ღიდ-ღიდი 1. დიდძალი: „წყლულეზანი დიდ-ღიღნი იყენებ“

(47,1): 2. დიდებული: „აზნაურნი დიდ-დიდნი“ (52,2).
დიდი მარსეა, დიდი მარსეა აღვსებისა ორმოცდღიანი მარსეა აღ-
დგომის წინ: „მოიწინეს დიდნი იგი მარსეანი“ (36,4);
„დიდთა მათ მარსეათა აღვსებისათა... არა დაჯდას
ქუე“ (45, 22).
ღღმ იხ. ხეალისა ღღმ.

ეგლენ (38, 21) ეგოლენ.
ეგევითარი (29, 11) ეგეთი.
ეგრეთ (26, 19; 36, 19) ეგრე.
ეგრძთვე (38,27) ეგრევე.
ევანგელე (30,17; 30,20) სახარება, ოთხთავი.
ემბაზი (23, 16) სანათლავი ჭურჭელი.
ეპისკოპოსი იხ. თავი ეპისკოპოსთაჲ.
ერგასისი (45, 22) ორმოცდაათი.
ერთბამად (52, 9) ერთად.
ერთვან (30, 13) ერთად.
ერთითა გულითა (55,13) ერთგულად.
ერი (30, 26) ხალხი.
ერისა-კაცი ხაერო პირი: „არცა მღღელთავანი ვინ იპოვა მოწყალმ,
არცა ერისა-კაცი ვინ გამოჩნდა შორის ერსა ამახ“ (30,26).
ესევითარი (26,22) ასეთი.
ესთენ (37, 23) ესოლენ.
ესრევე (22, 9) ასევე.
ესრეთ (22, 7; 39, 6) ასე, ამგევარად, ამნაირად.
ვანი (23, 25) სადგომი, სამყოფელი, ბინა: „წარვედ სწრაფით ვა-
ნაღ ჩემდა“ (41,11).
ვაიება (37, 10) ვაება, კვნესა.
ვარდობა: „ვარდობისათთუე“ (55,19) – მაისის თვის ძველი
ქართული სახელწოდება.
ვერლარა ველარაფერი: „სხუამ ვერლარამ სცალდა სიტყუად“
(37,22) – სხვა ველარაფერი დასცალდა ხათქმელად.
ვითარ როგორ; როგორც; როგორც კი, რაკი: „წყლულებისა მიხ-

გან ვითარ არს?" (32,19), „მე ვითარ მიცნობივს, ცოლა შენი განდგომილ არს შენგან“ (27,6), „ვეითარ ფრიალ აწყინა, ბრძანა განტევებამ საკრეულთაგან ოღენ“ (41,17).
ჟინ ვინმე: „არცა მღვდელთაგანსი ვინ იბოვა მოწყალმ“ (30, 25) — არც მღვდელთაგანსი ვინმე აღმოჩნდა შემბრალებელი.
ვინაჲთგან (46,5) რა ღროიდანაც, როდიდანაც.
ვინაჲცა-იგი საიდანაც: „ვინაჲცა-იგი პირველად გამოიორიეს“ (53,6).
ენება (52, 18) წამება.

ზაკუვა ცბიერება: „ზაკუვი თიტყოლა ამას“ (26,25).

ზაკუვითი ცბიერი: „ცნა ზაკუვითი იგი ზრახვამ მისი“ (27, 1)— შეიტყო მისი ცბიერი განზრახვა.

ზატიკი უქმე, დღესასწაული: „შემდგომად აღვსებისა ზატიკსა“ (55, 18) — აღდგომის დღესასწაულის შემდეგ.

ზახილი ყვირილი, ღრიალი: „იზახდა, ვითარცა ცოფი“ (31,25)— ღრიალებდა როგორც ვიფი.

ზე ფეხზე, ზევით: „ჯოჯიკ მსწრაფლ აღდგა ზე“ (49,9).

ზედგომა (41,23; 45,18) ფეხზე დგომა.

ზეპური დიდებულთა, წარჩინებულთა წრისა: „აზნაურნი დიდ-დინი და ზეპური დედანი“ (52,3).

ზესკნელი (43, 2; 53, 23) ზეცა.

ზესკნელისა მეუფე (43,2) უფალი, ღმერთი.

ზიარება 1. მონაწილეობა: „არა ვეზიარო საქმეთა შენთა“ (29,3). 2. ზიარება ჯორცსა და სისხლსა ქრისტისსა—პურისა (ხო-რცი ქრისტესი) და ღვინის (სისხლი ქრისტესი) მიღება: „დღესა ხოლო კურიაკესა ეზიარის ჯორცსა და სისხლსა ქრისტის ღმრთისა ჩუენისასა“ (45,25) — მხოლოდ კვირა დღეს გაუსინჯავედა ხოლმე გემოს საჭმელს.

ზოგი ნახევარი: „ყბანი და ზოგნი კბილნი შთამუხრვილ არიან“ (35, 2).

ზრახვა განზრახვა, გადაწყვეტილება; რჩევა, დარიგება: „სხუამ ზრახვამ გულსა მოეკადა სიბოროტისამ შენთს“ (45,4); „ზრახ-

ე ი თ ა . ი ყ ო ი გ ი ვ ა რ ს ქ ე ნ ი ს ი თ ა ” (2 6 , 2 4) — ვ ა რ ს ქ ე ნ ი ს რ ჩ ე ვ ი თ -
ი ყ ო ი გ ი ; „ ზ რ ა ხ ვ ა ყ ო , რ ა დ თ ა ა უ წ ყ ო ს დ ა წ ი ნ ა მ ი ე გ ე ბ ნ ე ნ მ ა ს .
ა ზ ნ ა უ რ ნ ი ... ” (2 2 , 1 6) — გ ა დ ა წ ყ ვ ი ტ ა , რ ო მ შ ე ა ტ ყ ო ბ ი ნ ო ს დ ა წ ი ნ
ი ო გ ე გ ე ბ ნ ე ნ მ ა ს ა ზ ნ ა უ რ ნ ი .

ზ - კ რ გ ი ა ქ : მ ფ ა რ ე ე ლ ი : „ ზ უ რ ვ ნ ი ე ვ ე შ ე ნ ნ ი ქ რ ი ს ტ ი ა ნ ე ნ ი ” (3 7 , 8) .

ა ა ვ ი ე პ ი ს კ ო ბ ო ს თ ა მ ს ა ვ ა რ ე პ ი ს კ ო ბ ო ს ი : „ მ ო ი წ ი ა თ ა ე ი ი გ ი
ე პ ი ს კ ო ბ ო ს თ ა მ ს ა მ ო ე ლ დ ა ი ო ვ ა ნ ე ე პ ი ს კ ო ბ ო ს ი ” (5 1 , 2 0) .
თ ა ვ ს - ლ ე ბ ა (4 2 , 1 1) ღ ა თ ა ნ ს მ ე ბ ა : „ ... ძ ნ ი ა დ თ ა ე ს - ი ღ ვ ა შ ე ტ ე ე -
ბ ა მ ჩ ე მ ი ” (3 9 , 2 3) — ძ ნ ე ლ ა ღ ღ ა თ ა ნ ს მ ღ ა ჩ ე მ ს შ ე შ ე ბ ა ზ ე .

თ ა ნ ა დ ა ჯ დ ო მ ა ა ხ ლ ო ს , გ ე ე რ დ ი თ დ ა ჯ დ ო მ ა : (ჯ ო ჯ ი კ შ უ შ ა ნ ი კ)
„ თ ა ნ ა დ ა უ ჯ დ ა დ ა ჰ კ ი თ ხ ე ი დ ა ს ა ლ მ ო ბ ა თ ა მ ა თ ი უ ს ” (4 9 , 4) .
თ ა ნ ა მ დ ე ბ ი (3 0 , 1 5) მ ზ ლ ე ე ე ლ ი , გ ა დ ა მ ს დ ე ლ ი , პ ა ს უ ხ ი ს მ ე გ ე ბ ე ლ ი .

თ ა ნ ა - ყ ო ფ ი თ შ ე თ ა ნ ს მ ე ბ უ ლ ა დ , ე რ თ ა დ : „ ს ა ს ლ ე უ ლ ი თ უ რ თ თ ა ნ ა -
ყ ო ფ ი თ ი ე ვ ნ ე ს მ ო ნ ა ” (5 1 , 2 3) .

თ ა ნ ა წ ა რ ტ ა ნ ე ბ ა (3 0 , 2 0) თ ა ნ წ ა ლ ე ბ ა : „ შ უ შ ა ნ ი კ ... თ ა ნ ა წ ა რ ი -
ტ ა ნ ა ე ვ ა ნ გ ე ლ მ თ უ ს ი ” (3 0 , 1 7) .

თ ა ყ უ ა ნ ი ს - ც ე მ ა (2 2 , 4) მ ს ა ხ უ რ ე ბ ა : „ შ ე ნ ღ მ ე რ თ ი ჰ ე უ შ ა რ ი ტ ი უ ვ ა რ -
ჰ ე ა ე დ ა ც ე ც ხ ლ ს ა თ ა ყ უ ა ნ ი ს - ე ც ” (2 9 , 1) .

თ ა ყ უ ა ნ ი ს - ს ა ც ე მ ე ლ ი ს ა ლ ო ც ა ე ი , ს ა ლ ე თ ი ს მ ს ა ხ უ რ ო : „ თ ა ყ უ ა ნ ი ს -
ს ა ც ე მ ე ლ ა დ კ ი ლ ი კ ი ე რ თ ი მ ც ი რ მ ქ ე უ წ ა რ უ გ დ ე ბ ი ე ღ ” (4 6 , 1 0) —
ს ა ლ ო ც ა ე ა დ მ ც ი რ ე ფ ა რ დ ა გ ი დ ა ე გ ღ ო ძ ი რ ს .

თ ე ს ლ - ტ ო მ ი მ ო ღ დ მ ა : „ ა გ ი ნ ე ბ ღ ა ვ ა რ ს ქ ე ნ თ ე ს ლ - ტ ო მ ს ა მ ი ს ს ა ” -
(3 2 , 6) .

თ ი თ ე (5 5 , 1 6) თ ი ე ე .

თ ი ჰ ა ტ ა ლ ა ხ ი : „ შ უ შ ა ნ ი კ თ რ ე ვ ი თ მ ო ი თ რ ი ა თ ი ჰ ა თ ა შ ი გ ა ნ ” (3 6 , 2 4)

თ მ ა გ ა რ დ ა ტ ე ვ ე ბ უ ლ ი (3 8 , 2) თ მ ა გ ა მ ლ ი ლ ი .

თ რ ე ე ა (5 2 , 2 3) შ ე რ ც ხ ვ ე ნ ა : „ გ უ ე მ ა თ ა დ ა თ რ ე ე ა თ ა მ ი ს თ ა ო უ ს .
შ ე გ ა ნ ს უ ე ნ ე ბ ა ს ა მ ი ე ე მ თ ხ ვ ო ” (5 0 , 2 7) .

თ უ ა ლ ს ა ი ს . კ ა ც თ ა თ უ ა ლ ს ა .

თ უ ა ლ - ლ ე ბ ა მ ი კ ე რ ე ბ ე ბ ა : „ გ ა ნ ვ ი ს ა ჯ ნ ე თ მ ე დ ა ვ ა რ ს ქ ე ნ პ ი ტ ი ა ხ შ ი მ უ ნ ,
ს ა დ ა - ი გ ი ა რ ა ა რ ს თ უ ა ლ - ლ ე ბ ა მ ” (5 0 , 1 7) — გ ა ნ ვ ი ს ა ჯ ო თ .
გ ა ვ ს ა მ ა რ ო ლ ლ ე თ მ ე დ ა ვ ა რ ს ქ ე ნ პ ი ტ ი ა ხ შ ი ი ქ , ს ა დ ა ც ა რ ა რ ი ხ

მიკერძება.

თუცა (33,9) თუ, რომ, კიდევ რომ.

თვნიერ (50,13) გარეშე.

თუხი თავისი; თავისიანი: (ქრისტემ) „თუ სთა მათ თუ ხი იგი ძლიერებისა ძლევამ მიამადლის ყოველთა“ (55,12) — თავისიანებს ყველას თავის ძლიერების დაძლევის უნარს მინანიჭებდა ხოლმე.

თხრამლი ჩირქი, ბაღლაში: „თ ხ რ ა მ ლ ი აღმოსდიოდა ადგილდადგილდა“ (46,25) „განებანეთ იგი... თ ხ რ ა მ ლ ი ს ა გ ა ნ“ (53, 21).

იწრო ვიწრო. აქ: ნაზი, სათუთი, მგრძნობიარე (ილ. აბულაძე): „ნურას ფიცხელსა სიტყუასა ეტყუ მას, რამეთუ დელათა ბუნება იწრო არს“ (27,8) — მკაცრად ნუ ელაპარაკები, რაღვან ქალის ბუნება სათუთია, ნაზია.

კადრება (36,23); (38,3) გაბედეა: „კაცმან მან ვერ იკადრა სიტყუად მისა“ (23,1) — იმ კაცმა ვერ გაბედა მასთან ლაპარაკი. კარაული (43,24) სახედარი, ვირი.

კარი: „უკუეთუ არა მოხვდე შინა, ჩორდ წარგცე შენ, ანუ კარად კარაულითა“ (43, 24) — თუ არ მოხვალ შინ: ჩორს გაგზავნი, ანდა კარს სახედრით (ს. გორგაძის აზრით, „კარი“ გეოგრაფიული სახელია, რომელიც მის გვერდით მოხსენებულ „ჩორთან“ ერთად პერეთის საზღვრებს გარეთ, კერძოდ, ხომხეთში უნდა ეეძიოთ. შესაძლოა „კარი“ „კარინი“ ანუ ძველი თეოლოსიოპოლი — ესლანდელი არზრუმი იყოს. ილ. აბულაძეს კი იგი სამეფო კარად, კერძოდ, სპარხეთის სამეფო კარად ესმის — შდრ. „კარად სამეფოდ წარემართა ვარსქენ პიტიახში“).

კაცთა თუალსა კაცის თვალისათვის, კაცის თვალის ახასვევად, დასანახად: (მუშანიკს) „კაცთა თუალსა სახთაულად, ი ერთი ხალენისაჲ უცნ სასთუნლით კერძო“ (46,8) — დასანახად ტყავის ბალიში ედვა სასთუმლის მხარეს; „გარეგან კაცთა თუალსა

ანტიოქიისა პალეკარტი ემოსა“ (47,21)—თეალის ასახევეად გარედან ანტიოქიის მოსასხამით იყო შემოსილი.

კუთილა (29, 16; 44, 3) კარგი: „კეთილ ვარ, ვითარ ღმერთს უნებს“ (49,7) — კარგად ვარ, როგორც ღმერთს უნდა.

კეროვანი სანთელი, კელაპტარი: „კეროენითა აღნთებულთა“ (55, 2).

კერძო (39,17; 46,9) მხარეს: „პოვეს სახლაკი ერთი ჩრდილოით კერძო“ (38,25) — ჩრდილოეთის მხარეს. „მის კერძო და მისთა საქმეთა ზიარ ხართ“ (29,22) — მის მხარეს და მისი საქმეების მოზიარე ხართ.

კითხვა მოკითხვა; „კითხვაჲ პრქუა“ (22,22) — მოკითხვა.

კილიკი ფარდაგი: „კილიკი ერთი მცირს ქუე წარუგდებიედ“ (46, 10).

კრძალვა გაფრთხილება: „ეკრძალე სარწმუნოებასა ქრისტესსა“ (25, 12) — გაუფრთხილდი ქრისტეს სარწმუნოებას.

კრძალულად ფრთხილად: „ბრძანა... კრძალულად დაცვამ მისი ერთითა მსახურითა“ (32, 13).

კუალად (36,2) კელაე, ისეე.

კუბასტი (37,3) თავსაბურავი, ლეჩაქი (საბა): „კუბასტიცა თავსა მისსა მოხეთქა“ (32,3) — თავსაბური თავიდან მოჰგლიჯა.

კუერთსი (36,22) ჯოხი: „სცეს კუერთსითა სამას ოდენ“ (37, 9) — სამასი ჯოხი დაარტყეს.

კურთხევა (51,10) დალოცვა: „მაკურთხე მე და ცოლი ჩემი“ (50,1).

კურაკე (39,13) კვირა დღე.

ლსინება შეება: „ტანჯეთა მისითა მე ლსინებაჲ ეპოო“ (50,27).

მაგიერ მაგ: „მაგიერ ციხით“ (44,18) — მაგ ციხიდან.

მაგით სახით მაგნაირად, მაგ გზით: „მაგით სახით ეგულე-ბოლა შეტყუეილი შენი“ (45,3) — მაგნაირად აპირებდა შენს მოტყუებას.

მაგის სახისათვის მაგიტომ, მაგისთვის: „მაგის სახისათვის

მოვედ მე შენდა“ (49,19) — მაგიტომ მოვედი მე შენთან.
მადლისა გარდაქლა მადლობის გადახდა, მადლობის თქმა: „მოვიდა იგი წმიდისა შუშანიკისა მადლისა გარდაქლად“ (42,19).
მადლისა მიცემა მადლობის გადახდა, მადლობის თქმა: (შუშანიკ)
„მადლსა მისცემლა მისა მიმართ“ (53,2) — ზადლობას უხდილა მას.

მამა (38,7; 42,2; 55,11) მამაკაცი.

მამამოქუე (53,4) გამზრდელი (მამაკაცი).

მარტული (49,2; 51,6) მოწამე.

მარხვა (36,4; 45,22) რელიგიური წესი, რომელიც კრძალავს სორცეულისა და რძის პროდუქტების ჭამას (განმ. ლექს.). იხ. დიდა მარხვა.

-მე (21,18) კითხვითი ნაწილაკი: „მე დამიკვრლა, თუ რამსა-მე მიწუნს ამას ჟამსა?“ (35,19).

მეთერთმეტე მოქმედი ვენახისა (53,8—9) მეთერთმეტე მუშა ვენახისა — იხ, ვისაც მცირე შრომისათვის დიდ გასამრჯელოს აძლევენ (ეს იდიომი მათეს თავის ერთი იგავიდან მოდის: ვენახის პატრონმა ვენახის დასამუშავებლად დღის სხვადასხვა საათებში დაიქირავეა მუშები, გასამრჯელო კი ყველას ერთნაირი აღუთქვა, ამიტომ რამდენიც მიიღო პირველად მოსულმა, იმდენივე ერგო სამუშაოს დაწყებიდან მეთერთმეტე საათზე მოხულსაც).

მედგრობა სიზანტე, დაუდევრობა. აქ: სიავე, ცულაკობა: „ნუ მოიკუნენებ მე დგრობათა ჩემთა“ (50,4).

მეოტ ყოფა გარეკვა: (პიტიახში) „მეოტ ყყოფნ მათ ყოველთა“ (38,18) — ერეკება მათ ყველას.

მეუფე (43,2) მეფე, უფალი. იხ. ზესკნელისა მეუფე.

მეუფე მეუფეთა (50,18) მეფეთა მეფე (ნახმარია ქრისტეხ ეპითეტად).

მიახლებული (47,23) მიახლოებული.

მიგება სამაგიეროს მიზღვა, სამაგიეროს გადახდა: „მიავგოს მას უფალმან“ (50,21).

მიერ იმ: „მიერ დღითგან“ (46,5) — იმ დღიდან, იმ დღის შემდგომ.

მეერთგან იმ დროიდან, იმის შემდეგ: „მ ი ე რ ი თ გ ა ნ განითქუა ყოველსა ქართლსა საქმც მისი“ (42,1); „მ ი ე რ ი თ გ ა ნ არლარავინ მიაელინა მისა“ (44, 8) — იმ დროიდან აღარავინ გაგზავნა მასთან.

მივედრება მინდობა, მიბარება, ჩაბარება: (შუშანიკს) „მ ი კ ე ე დ რ ი დ ე ს ქ რ ი ს ტ ე ს ა“ (52,7) — შუშანიკს ავედრებდნენ, აბარებდნენ ქრისტეს.

მით სახითა იმნაირად, იმ გზით: „მ ი თ ს ა ხ ი თ ა ი ყ ო ს განჩინებაჲ ჩემი მისგან“ (30,2) — იმ გზით იქნება ჩემი მისგან ჩამოცილება, გაყრა.

მითუალეა მაკემა, ვადაცემა: „ყოველთა მე სიკუდილდ მიმითუალეს მტერსა ღმრთისასა ვარსქენს“ (30,27) — ყველამ მე სასიკვდილოდ მიმცა ღმრთის მტერს ვარსქენს.

მითხრობა მბობა: „ჩუნ ესე ყოველი მიუთხართ პიტიახშსა“ (29,5)..

მიმადლება (55,12) მინიჭება, მიცემა; ბოძება, ჩუქება: „რამ ვის უკმდა, მიემაღლებოდა,“ (42,3)—ისაც რა სჭირდებოდა, ებოძებოდა.

მიმთხუევა (44,7; 50,28) შეყრა, შესვედრა: „მიევემთხვო მე დიდებასა და პატივსა ცაითა შინა“ (52,23).

მიმოდადენა დენა: (პიტიახში) „...მიმოდასდეგნინ და მეოტჱ კყოფნ მათ ყოველთა“ (38,18) — პიტიახში სდენის და ერეკება მათ ყველას.

მიმოთრევა (აქეთ-იქით) თრევა: „თმითა მიმოითრევედა“ (31,25).

მირქუმა შეთვლა (პასუხისა): „შუშანიკ მიპრქუა ესრეთ: უბალოო და უგულისქმოო“... (44,1).

მისწრაფება გაჩქარება, გაშურება: „მივისწრაფე და მივედ“ (35,20).

მიტევება პატიება: „ღმერთმან მიგიტევენინ, რომელ რამიგი კყავთ“ (51,9).

მიქცევა მიბრუნება; მიმხრობა; სარწმუნოების შეცვლა: „შვილნი

იგი შენნი მიაქცინა მოგობასა“ (43,5) — შენს შეილებს მიაღებინა ცეცხლთაყვანისმცემლობა. (შუშანიკის შეილებმა) „რაუამს მიაქცინეს და უფარ-ყვეს ღმერთი, ვერღარა იკადრეს ხილვად მისა“ (43, 18) — როდესაც შეიცვალეს სარწმუნოება და უარყვეს ღმერთი, ველარ გაბედეს მისი ნახვა.

მიცემა ის. მადლისა მიცემა.

მიძღუანება გაგზავნა: „მიუძღუანო-ა სამკაული ესე მისი?“ (35, 7).

მიწვევა მისვლა, მიღწევა: „მივიწიე დაბასა მას“ (25,8) — მივედი იმ სოფელში; „მიიწინეს და შევიდეს წინაშე დედოფლისა“ (29, 13).

მიწერა: „...რომლისათვის-ესე მივწერე თქუენდა“ (21,9) — რომლის შესახებაც მოგწერეთ თქვენ.

მიწესს ის. წეს-.

მიწოვანი (53, 21) მიწისა, ამქვეყნიური.

მკვდრი (46, 15) მცხოვრები.

მოგობა (42,10; 43,5) ცეცხლთაყვანისმცემლობა, მახდევანობა.

მოგვ (42, 7) ცეცხლთაყვანისმცემელი, მახდევანი.

მოზღუდვა გამაგრება: (შუშანიკმა) „უმოზღუდა თავი მისი მტკიცედ“ (27,2) — შეუვალი გახდა.

მოთმინე (25, 19) მომთმენი.

მომადღეობა ბოძება, ჩუქება: „ქრისტემან მომმადლოს მე ხიხარული“ (52, 21).

მონადირება მოხიბლვა, გულის მოგება: „უნდა მონადირებამ ნეტარისამ მის“ (26,25).

მონა-მკევალი (47, 25) მსახური მამაკაცი და მსახური ქალი: „მაკურთხე მე და... მონა-მკევალი ჩემნი“ (50,2).

მოსთულება მოკრეფა, მოსავლის აღება: „მან უჯამოდ ნაყოფნი ჩემნი მოიხთულნა“ (50,22) — (გადატანით) მან უდროოდ მომიღო ბოლო.

მოსისხლეობა შუღლის ჩამოგდება, მტრობა, სისხლის ღერა: „მაგას ვერ ეპყოფ, ვითარმცა მოსისხლეობამ იქმნა და თქუენ ყოველნი თანამდებ იქმნენით“ (30, 14) — მაგას ვერ ეიზამ, რადგან სისხლის ღერა ჩამოვარდება და თქვენ ყველასა ზღავთ.

მოტყევა (49,13) პატიება: „მოგვტევენ ბრალნი ჩუენნი“ (51,5).

მოუგონებელი გასაოცარი, წარმოუდგენელი რაოდენობის; უამრავი: „გრწყილი და ტილი მოუგონებელი ადგილსა მას დასხმულ იყო“ (46,11); „მოუგონებელად დიდად მწუსარე ვიყავ“ (47,7).

მოუწყინებელი დაუზარელი: „კითხვითა წიგნთაჲთა მოუწყინებელად“ (41,25).

მოქმედი (53,9) მუშა, მიწის მუშა. იხ. მეათერთმეტე მოქმედი ვენაჯისა.

მოქცევა მობრუნება, დაბრუნება; სარწმუნოების მიღება: „მოკითხვაჲ ეგე შენი შენდავე მოიქეცინ“ (22,26) — შენი მოკითხვა შენ დაგიბრუნდეს; „იგინიცა ესრევე მოვაქცინე შენსა შჯულსა“ (22,9) — მათაც ასევე მივაღებინებ შენს სარწმუნოებას. იხ. ვარე-მოქცევა.

მოღება (22,2) მიღება.

მოყუასი მახლობელი, ამხანაგი, აქ: მოადგილე, თანამემწე; თანამოსაყდრე: „მოიწია თავი იგი ეპისკოპოსთაჲ სამოელ და იოვანე ეპისკოპოსი, მისიეჲ მოყუასი“ (51,22).

მომშრომა გარჯა, დაღლა, შეწუხება: „რომელნი-ესე ჩემთვის მოშუერიოთ“ (52,17) — რომლებიც ჩემს გამო გაისარჯეთ.

მოძღუანება (33,26) მოტანა, გამოგზავნა: „ყოველივე მომიძღუანა და მივართუ პიტიახშსა“ (35,28); „მოემღუანა... ეპისკოპოსსა საზრდელი“ (43,14) — გამოგზავნა ეპისკოპოსს საჭმელი.

მოწამე (51,6) ქრისტიანული სარწმუნოებისათვის წამებული პიროვნება.

მოწვენა (22,21; 42,18) მოსელა, მოღწევა: „მოიწია იგი საზღვართა ქართლისათა“ (22,15); „ხენი ხნეულებისაჲ „მოიწია მის ზედა“ (45,12) — ხნეულება შეეყარა მას.

მოწლეობა გულშემატკივრობა, თანაგრძნობა: „მაღლსა მისცემდა მისა მიმართ მოწლეობისა მისისათჳს“ (53,3) — მაღლობას უხდოდა მას თანაგრძნობისათვის.

მოწოდება (39,13) მოხმობა, დაძახება.

მოსხეთქვა მოგლეჯა: „კუბასტიცა თავსა მისსა მოსხეთქა“ (32,3)-
მოქდა ის. გულსა მოქდა.

მოქსენება გახსენება, მოგონება: „ნუ მოიქსენებ მედგრობა-
თა ჩემთა“ (50,4).

მსაჯული მსაჯულთა (50,17) უმაღლესი მსაჯული (ნახმარია ქრის-
ტეს ეპითეტად).

მსწრაფლ (53,16) სასწრაფოდ.

მუნ (36,6; 42,18) იქ.

მუნი იქაური: „მუნი იგი მატლი უდიდეს არს“ (47,5).

მუნ უამაღმდე (43,17) იქამდე, იმ დრომდე.

მუნ შინა იქ, მასში: „შევიდა მუნ შინა“ (23,21).

მღჳპარება (41,23) ფხიზლად ყოფნა, ღვიძილი.

მყის (25,2) მაშინვე.

მჩუარი აქ: სულარი: „განებანეთ იგი... და შეეკმოსეთ მჩურითა-
მით“ (53,21).

-მცა (ნაწილაკი, გამოხატავს სურვილს ან ნატერას — აკ. შანიძე)
ამ ნაწილაკთან შემასმენელი თხრობით კილოშია და დროის
თვალსაზრისით მომავლის შინაარსი აქვს: „რამთამცა მსცა
აჭამეს პური“ (31,10) — რომ მასაც აჭამონ საჭმელი; „ჯმნულ-
მცა ვარ მე თქუენგან ამიერითგან“ (38,13)—დაცვილდებით, გა-
მოგეთსოვებით მე თქვენ ამიერიდან.

მცნება სწავლება, დამოძღვრა: „ამცნებდა სლევად გზათა
ღმრთისათა“ (51,12) — ასწავლიდა, რომ ღმრთის გზაზე ევ-
ლოთ.

მძლავრ (49,2) ძალით.

მწარე ბოროტი, ავის მომასწავებელი: „მწარე გონებაი აქუს მას“
(26,11) — ბოროტი განზრახვა აქვს მას.

მწუხრი (23,19) საღამო.

მწუხრისა უამი საღვთისმსახურო რიტუალი, წირვა, რომელიც
სრულდება საღამო უამს: „ვითარცა მწუხრისა უამი
აღასრულეს“... (23,19).

მკედრ (38,18) ცხენზე ამხედრებული: „პიტიახში იგი მკედრ შე-
უღვა უკუანა კუალსა მისსა“ (38,4).

შვევალა (50,1) მსახური ქალი.

შვილი (31, 24) მუშტი.

ნავთსადგური ქრისტოსი (52,1) ქრისტეს სამყოფელი. (გადატ.) სამოთხე, სასუფეველი.

ნაკურთხევი (52, 10) დალოცვილი, ნაკურთხი.

ნანდვლე (44,26) ნამდვილად.

ნაყოფის მოხთულება (50,22) მოსაელის აღება. იხ. მოსთულება.

ნაწილნი (53,18) ნემტი, გვამი: „დაფეკრძალენით წმიდანი იგი ნაწილნი წმიდისა შუშანიკისნი განმზადებულსა მას ადგილსა“ (55, 6).

ნება ნლომა, სურვილი: „მე ვარქუ, ვითარმედ: „რამ გინებს“

(35,16); „კეთილ ვარ, ვითარ ღმერთსა უნებს“ (49,7).

ნემტნი ძუალთანნი გვამი: „შეპედრებდა ნემტთა მათ ძუალთა მისთასა“ (53,5).

ნუგეშინის-ცემა (33,27) ნუგეშისცემა.

ნუუკუე ეგების, შესამლოა, ვაი თუ: „ნუუკუე მთავართაგანსა ვისმე ეცოლოს“ (44, 7).

ოდენ ღა; მხოლოდ: „ვითარცა ცისკარ ოდენ იყო“ (32,17);

„ბრძანა განტეეებაჲ საკრეელთაგან ოდენ“ (41,18).

ოდეს (31,17; 35,22) როდის, როდესაც.

ოკლონბერი (55, 20) ოქტომბერი.

ოკრება უპატრონოდ მიტოვება, დაქცევა: „ნუ აოკრებ სახლსა მას თქუენსა“ (44, 15).

პალატი (51, 12) სასახლე.

პალეკარტი (47, 22) გრძელი წამოსასხამი, დიდებულთა შესამოსელი.

პირველ ადრე, პირველად: „პირველ იგიცა იყო ქრისტიანე“ (21,7).

პიტიახში (21,6; 22,14; 23,23) მთავარი; ქვეყნის გარკვეული კუთხის გამგებელი.

- პონა 1. ნახვა: „ლახილა და იპოვა ყოველი გებულად“ (36, 1).
 2. გამოჩენა: „იპოოს ვინმე, რომელმან განკაფოს იგი“ (35,23) — გაიჩინეს ვინმე, ვინც მას გაცევოს.
- პური 1. საჭქელი, სადლი: „დღეს მე და ჯოჯიკ და ცოლმან მის-
 მან ერთად პური ეჭამოთ“ (31, 3) 2. პურობა, სადილობა:
 „მოიწია უამი პურისამ“ (31, 8).
- პურობა ქონება: „ნუ ეგევითარი გონებამ გიპყრიეს“ (29,11) —
 ნუ გაქვს ეგ განზრახვა.
- პურობილება (21,21) პატიმრობა.
- პურობილი (46, 5; 46, 20) პატიმარი.
- უამი 1. (53, 10) დრო. 2. (23, 19) საღეთისმსახურო რიტუალი,
 წირვა. იხ. ამას უამსა, მუნ უამადმდე, მწუხრისა უამი, უკუნისამ-
 დე უამთა.
- რამ რამე; რაც: „არცა დაიძინის, არცა საჭქელი რამ მიიღის“
 (45,25); „რამ ვის უქმდა, მიემადლებოდა“ (42,3).
- რამე (ნაწილაკი): „უკუეთუ ღირს რამ მე ვარ...“ (53, 8); „რო-
 მელი-იგი არა რამ მე სათნო იყოს ღმრთისა, არა ექმნე“ (49,20)
 — რაც ღმრთისათვის მოსაწონი არ იქნება, არ გაეაკეთებ.
- რამსა რად, რატომ: „რამსა კელ-იწიფა... ცოლმან ჩემმან ესევი-
 თარისა საქმედ?“ (27,16) — რად გაბედა ჩემმა ცოლმა ამგვარი
 (რაიმეს) ჩადენა? „უფალო, რამსა ეგრე იქმ?“ (36, 19).
- რე (ნაწილაკი) ოდნაჲ; ცოტათი: „ვითარცა მცირედ და-რე-სცხრა
 გულისწყრომისაგან, მოვიდა სპარსი იგი“ (32,9): „ვარქუ მე
 სანატრელსა მას ხუამიადად-რე“ (25,28) — ვუთხარი მე სა-
 ნატრელსა მას ცოტა საიდუმლოდ.
- რჩევა (50,19) გარჩევა. განსხვავება.

საგებელი (27,18) საწოლი, ლოგინი.

საგონებელი (39,17) საფიქრებელი, სავარაუდო.

სადა 1. სადაც: „სადა არა არს რჩევაჲ მამაკაცისა და დედაკაცი-
 სამ, სადა მე და მან სწორი სიტყუად ეთქუათ“ (50,18-19).

2. (ნაწილაკი): „არცალა მცირედ სადა სცა კორცთა მისთა

განსუენება“ (45, 19) – მცირელითაც აღარ მისცა თავის თავს მოსვენება.

საღა-იგი (50,16) საღაც.

ხადიასპანო ღესპანისათვის, ელჩისათვის განკუთვნილი: (ვარსქენ) „წარმოჰმართა სა დ ი ა ს პ ა ნ ო მ თ ა ცხენითა მონამ თვსი“ (22, 19).

საზრდელი (39,19; 43,15) საჭმელი.

ხათნო (43,2; 44,10; 49,20) მოსაწონი.

საკრველი (32,11; 46,21) ჯაჭვი, რომელიც პატიმარს ქედზე, კისერზე ადევს: (ჯოჯიკ) „ვეედრებოდა მას ფრიად, რამთამცა ბრძანა სა კ რ ვ ე ლ თ ა მათგან განტევებამ მისი. და ვითარ ფრიად აწყინა, ბრძანა განტევებამ სა კ რ ვ ე ლ თ ა გ ა ნ ოღენ. და ვითარ მოვიდა ჯოჯიკ, აღჰქადა ჯაჭვ იგი ქედსა მისსა, ხოლო ბორკილთამ არა თავს-იღვა წმიდამან შუშანიკ“ (41,17-18).

ხაკუთარი (44,12) მახლობელი: „პრქუა ვინმე პიტიასშსა სა კ უ - თ ა რ მ ა ნ მისმან“ (36, 9).

საკუმეველი (55,3) საკმეველი.

საკურთსეველი (23, 13) ქრისტიანულ ტაძარში ოდნავ ამოდლებულა ადგილი, სადაც სრულდება მღვდელმსახურება.

ხალბუნი მალამო: „ს ა ლ ბ უ ნ ი და წამალი დაგღვა“ (33,19).

ხალმობა (42,17; 49,5) ტკივილი, აუადმყოფობა: „განიკურნა იგი ს ა ლ მ ო ბ ი ს ა მისგან“ (42,17).

ხამარტვლე მარტივლთა ხამარხი ნაგებობა: „მამამან შენმან აღმ- მართნა ს ა მ ა რ ტ ვ ლ ე ნ ი და ეკლესიანი აღაშენნა“ (27,23).

ხამისო მისთვის საჭირო, მისთვის გამოსადეგი: „უქაღე ჭურჭერი ერთი ს ა მ ი ს ო მ“ (39,23) – აღვუთქვი მისთვის საჭირო ნიეთი: ქრთამს შეეპირდი.

ხანატრელობა (52,6) სიყვარული.

ხარკუმელი (36, 7) ხარკმელი.

ხასთაულაკი (46,9) პატარა ბალიში.

ხასთაული (46, 6) ბალიში.

ხასთუნალი (46,7; 46,9) ხასთუმალი, თავის დასადები ადგილი.

ხასოება იმედი: „ვარსქენ ...განაგდო ხანატრელი ს ა ს ო ე ბ ა მ

- ქრისტსი“ (21,19) (გადატ.) ვარსკენმა ქრისტეს რწმენას უღალატა.
- საუკუნე სამარადისო, სამუდამო: „წინა განმზადებულსა მას გზასა წარეალ საუკუნესა“ (52,20) — სამუდამო გზას ვადგავარ, ეკვდები.
- საქმე (45, 16). აქ: ქმნა: „რამსა კელ-იწიფა... ცოლმან ჩემმან ესე-ვითარისა საქმედ“? (27,17) — რად გაბელა ჩემმა ცოლმა ამგვარი (რაიმეს) ჩადენა?
- ხაცო მცველი, დამცველი; ამულეტი: „ბორკილი იგი ფერჯთაი ბრძანოს საცოდ“ (52,10) — ფეხის ბორკილი გასცეს როგორც მცველი (როგორც სიწმინდე).
- საწუთრო 1. დროებითი, ამქვეყნიური: „არაინ იშოვა კაცთაგანი... რომელმანმცა შეაჯერა უღმრთოსა მას საწუთროსა მეულლესა“ (50,11). 2. ეს ქვეყანა, სააქაო: „თუ რაიმე შეგცოდეთ, ვითარცა კაცთა საწუთრომსათა... მოგვტევენ“ (50, 3).
- ხაწყალობელი (22,6; 39,15) საბრალო, საცოდავი: „ესევეითარი სასლი მშუღობისაი ვითარ ხაწყალობელ იქმნა?“ (26,23).
- სახე შეხედულება, თვალთახედვა, აზრი: (მუშანიკ) „უკეთურებისა მის სახისა ქმრისა მისისაჲსა მარადის გულს-ეტყუნ და ევედრებინ... რაითამცა ცვალა იგი ღმერთმან სახისა მისგან უგუნურებისა და იქმნამცა გონიერებასა ქრისტისსა“ (21,13—15).
- სახედ მსგავსად: „მას ღამესა ანგელოზთა სახედ ღამე იგი განვათიეთ“ (55,7). იხ. მაგით სახით, მაგის სახისათუხ, მით სასითა, სხუად სახედ.
- სახელ-ღება წოდება, დარქმევა: „სახლისა მათერებელად სახელს ღებდა მას“ (32, 7).
- სახიდ (27,26) სახლში: „წარვიდა სახიდ თვსა“ (42,20).
- სახლაკი (23,19; 38,24) პატარა სახლი, ქოხი.
- სასლული ოჯახი, ოჯახის წევრები: „იყვნეს... ღიდად დამაპურალ სასლეულითურთ“ (51, 23).
- საკსენებელი (55, 20) მოსაგონებელი; ამა თუ იმ წმინდანის პატივსაცემად შესასრულებელი წირვა-ლოცვა გარკვეულ დღეებში: „ღმე ხუთშაბათი იყო, რომელსა განვაწესეთ საკსენებელა წმილისა მუშანიკისი“ (55,23).

სენაკაპანი მცველი: „უბრძანა სენაკაპანსა ერთსა, რაითა წარიყვანონ წმიდამ შუშანიკ ციხედ“ (37,16).

ხენაკი (30,23; 32,13) პატარა ოთახი: „შუშანიკ... იძია მცირე სენაკი და მუნ დაეყუდა“ (36, 6).

სივლტოლა გაქცევა: „სივლტოლად იწყო სწრაფით“ (37, 24).

სიკეთე სილამაზე: „მან უჟამოდ... შუენიერებაჲ სიკეთისა ჩემისაჲ დააბნელა“ (50, 23).

სიმკნე (45, 12) მხნეობა, სიძლიერე.

სიტყუა ლაპარაკი, საუბარი, პასუხი: „უფალო, რამსა ვგრე იქმ... აგინებ ეპისკოპოსსა და წმიდასა შუშანიკს რისხვით ეტყუჲ“ (36,21). „მე ვიწყე სიტყუად და განმტკიცებად მისა“ (41,9).

„მე მიუგო სიტყუაჲ თქუნ წილ“ (45,9); „არა იყო სმენამ, არცა სიტყუაჲ“ (50,14) — არც გვისმენდა და არც გვიპასუხებდა.

სიყმილი (39,6) შიმშილი.

სიყრმე ბავშვობა; ახალგაზრდობა: „მოშიში ღმრთისაჲ... სიყრმი თგან თუსით“ (21,12).

სოფელი (22, 18) მხარე, ქვეყანა: „აზნაურნი და უაზნონი სოფლისა ქართლისანი მოვიდეს“ (52, 4).

სოფლის-მოყუარე ამქვეყნიური ცხოვრების მოტრფიალე, ფუფუნების მოყვარე: „თუ რამე შეგცოდეთ, ვითარცა კაცთა საწუთრომსათა და სოფლის-მოყუარეთა, მოგვტყევენ“ (50, 3-4).

სპამპეტი (21,9) მხედართმთავარი.

სრსული კანის ავადმყოფობა, სირსველი: „ნუუკუე მტერმან, ვითარცა სრსულმან, საძოვარი პოოს შენ თანა“ (25,14) — ეს იდიომი ბიბლიიდანა აღებული: ნიშნავს: ვაი თუ, მტერმა შენა სისუსტით ისარგებლოს.

სუღარი (53, 17) მიცვალებულის გასახვევი ქსოვილი.

სულთ-თქუმა კენესა, ოხერა: „სულთ-ითქუნა და თქუა: გმადლობ შენ, უფალო“ (43, 8).

სულნელი (55, 3) სურნელოვანი.

სძალი რძალი. აქ: პატარძალი: „ვისილე ტარივი იგი ქრისტისი შუენიერად, ვითარცა სძალი“ (41,2).

სწორი თანაბარი, თანასწორი: „მე და მან სწორი სიტყუა
ვთქუათ“ (50, 20).

სწრაფა აჩქარება: „ნურას ი სწრაფი, იყოს შენ თანა“ (35, 11);
„მე ვი სწრაფ ღი გამოსლვად“ (35, 5).

სწრაფით (37, 24; 41, 11) სწრაფად, სასწრაფოდ.

სხუა უცხო, მიუღებელი: „შენ მაშისა შენისა საქმენი განპრყუნენ
და სხუად გარდააქციენ კეთილნი მისნი“ (27, 25).

სხუად სხვაგან: „შენი ადგილი დაგიტევებიეს და სხუად წარს-
რულ ხარ“ (27, 19).

სხუად სასედ სხვაგვარად, სხვაგვარად, სხვაფერად: „თუ შენ სხუად
სახედ ყრმებრ არარაჲ აქმენ, ღმერთმან მოგიტევენეს შენ“
(49, 16) — თუ შენ სხვაფერად, ასალგაზრდობის გამო არაფერი
ჩაგიღენია, ღმერთმა მოგიტეოს.

სჯა გასამართლება, განსჯა: „ღმერთმან საჯოს მის შორის და
ჩემ შორის“ (50, 25).

ტანჯვა ცემა: „კულად ტანჯვაჲ—ვარდობისა თთუესა ათცხრა-
მეტსა“ (55, 18).

ტარიგი კრავი. ტარიგი ქრისტსი ქრისტეს სადიღებლად შეწი-
რული კრავი (შუშანიკი გაიგივებულია ასეთ კრავთან): „ვიხილე
ტარიგი იგი ქრისტსი შუენიერად“ (41, 1).

ტაძარი (31, 2; 37, 5; 36, 25) სასახლე: „აღდგა და დაუტევა ტა-
ძარი თჳსი და... ეკლესიად შევიდა“ (23, 11).

ტევება გაშეება; თავის დანებება: „ნურარაჲ გგლიან, უტე, მოკუ-
დეს“ (39, 22) — ნურაფერი გაწუხებს, გაუშვი, მოკვდეს.

უაზნო არათავისუფალი, დაბალი ფენის წარმომადგენელი: „აზ-
ნაურნი და უაზნონი სოფლისა ქართლისანი მოვიდეს“ (52, 3).

უბადო საბრალო, საცოდავი, უბედური: „უბადო და უგუ-
ლისკმოო“ (44, 2).

უბადრუკი (21, 17; 33, 9) საცოდავი, უბედური.

უბრალო უდანაშაულო, ბრალის არმქონე: „უბრალომცა ვარ,
რაჲ გიყო თქვენ“ (39, 10) — უდანაშაულო ვიქნები (იმაში), რა-
საც თქვენ დაგმარობთ.

უგულისგმო (44, 2) უგულო, გულისხმიერების არმქონე; უგუნური.
უგულისგმოება უგულობა, გულისხმიერების არქონება: „უგუ-
ლისგმოებისა და უწყალობებისა მისისათვის მე წყალობასა
მოველი“ (50, 28).

უვარის-ყოფა (22, 3) უარყოფა, ღალატი.

უზმა უჭმელი, მშიერი: „ყოველნი იგი დღენი უზმასა გარღ-
ველნეს“ (31, 11).

უკეთურება (21, 12) ბოროტება, სიიეკაცე.

უკ-მოხედვა, უკან მოხედვა, „წმიდამან შუშანიკ უკ-მოხედნა
ერსა მას“ (38, 11).

უკუეთუ (29, 11; 44, 19) თუ, თუკი.

უკუნისამღე ჟამთა სამუდამოდ, სამარადისოდ: „იყვენით ყოველნი
კურთხეულ უკუნისამღე ჟამთა“ (53, 10).

უქამოდ უდროოდ: „მან უქამოდ ნაყოფნი ჩემნი მოისტულნა“
(50, 21).

ურვება შეწუხება: „ვითარცა ფრიად აურვებდეს მას, აღდგა...
შუშანიკ და თანა წარიტანა ევანგელსი თვისი“ (30, 16) — როდ-
ესაც ძალიან შეაწუხეს, ადგა შუშანიკი და თან წაიღო თავისი
სასარება.

ურჩულო (37, 11) ურწმუნო, ურჯულო.

ურტე იხ. ტევება.

ურფალი 1. (39, 17) ბატონი, პატრონი: „ხუცესმან ერთმან პრქუა
მას (ვარსქენს): ურფალო, რამასა ევრე იქმ?“ (36, 19). 2. ღმერ-
თი: „იტყუს თვთ ურფალი: მე მიუგო სიტყუაჲ თქუენ წილ“
(45, 9).

ურფლიედ იხ. ფლობა.

ურფროს (39, 18) უფრო.

ურცნ იხ. დება.

ურწესს ეძახის. იხ. წეს-.

ურწყალობება (51, 1) შეუბრალებლობა.

ურწყინო თავმდაბალი, უწყინარი: „წესიერებითა საღმრთოთა ყუა-
რდა... თაყუანის-ცემითა უწყინოდ და კითხვითა წიგნთაითა
მოურწყინებელად“ (41, 24).

უკამური უფესხაცმლო, ფესშიშველი: „მოჰყვანდა წმიდამ შუშანიკ უკამური და თმაგარდატიეებული“ (38, 2) — მოჰყავლათ შუშანიკი ფესშიშველი და თმაგამლილი.

უკმდა ის. კამ-.

უჯერო შეუფერებელი, რაც არ ეგების: „მაშინ იწყო უჯეროსა გინებად ვარსქენ“ (31, 21).

ფასი სასყიდელი, გასამრჯელო: „ვითარცა კართა მკნეთა დაუღლელითა, ზესკნელისა მის ფასისათა... აღვისუენით პატიოსანნი ძუალნი“ (55, 1) — როგორც უღელში შემბულმა ხარებმა, რომლებიც გასამრჯელოს ზეცაში მიიღებენ... ავწიეთ გვამი.

ფიცხელი მკაცრი, სასტიკი: „ნურას ფიცხელსა სიტყუასა ეტყუ მას“ (27, 7); „ვერღარას შემძლებელ იყო ყოფად... ეგოდენითა მავით ფიცხლად მარსვითა“ (45, 17).

ფლობა უფლების, ნების ქონება: „სსუასა ნუვის უფლიედ ჩუენ თანა შემოსლვად“ (31, 4).

ფრიად (41, 17; 50, 13) ძლიერ, ძალიან.

ფსალმუნი დავითნი (ის.), ანუ ფსალმუნთა წიგნი, ასორმოცდაათა ფსალმუნისაგან (თავისაგან) შედგება: „შუშანიკ... ასერგასისნი იგი ფსალმუნნი დაისწავლნა“ (43, 1).

ფუცება ფიცება: „შუშანიკ აფუცებდა“ (23, 2).

ქადება (22, 11) აღთქმა, დაპირება: „მცველსა მას... უქადე ჭურჭერი ერთი სამისომ“ (39, 23).

ქელი (38, 26; 41, 19) კისერი.

ქერება (47, 16) ხვეწნა, ვედრება.

ქნარი (41, 26) სიმებთან საკრავი.

ქუე (37, 1; 46, 10): ძირს, ქვევით: „არა დაჯდის ქუე, არცა დაიძინის“ (45, 24).

ქუესაგებელი (46, 7) ქვეშაგები, ლოგინი.

ქუეყანა 1. მიწა: „დაეარდა იგი ქუეყანასა ზელა“ (23, 6); 2. დამიწა: „მან ღმერთი ცათამ და ქუეყანისამ აღიარა“ (27, 27);

3. მსარე: „მოიწია იგი საზღვართა ქართლისათა, ქუეყანასა მას პერეთისასა“ (22, 15).

დასე ყოველ მთელი დამე: „მერმე ვერღარას შემძლებელ იყო ყოფად... ღამე ყოველ დაშურომათა“ (45,18).

დალაღება შეიპა: ღლა. აქ: გაფრთსილება: „წინამხწარ უღაღაღებ-ღი და ვეტყოდე“ (45,13).

ღაწუ (38,9) ღოყა.

ღუაწლი (25,16) აქ: ბრძოლა: „ღუაწლსა ღიღსა შესლვად ხარ, ღედოფალო“, (25,12) — ღიღი ბრძოლა მოგელის, ღედოფალო.

ღუწოლა ცდილობა, ზრუნვა: „ფარულად იღუწიღეს და ნუ-გეშინის-სცემღეს“ (33,27).

ყივილი ღრიალი: „ვითარცა მკეცი მძუნვარძ ყიოღა“ (31,25).

ყოველი (30,4; 36,1) ყველა, ყველაფერი. იხ. ღამე ყოველ.

ყოველთა წარსავალი გზა სიკედილის გზა, სიკედილი: „ყოველთა წარსავალსა მას გზასა მეცა წარუალ“ (49,7) — მეც ეკედები.

ყოველი ქართლი ქართველთა ქვეყანა: „მიერიტგან განითქუა ყოველსა ქართლსა საქმე მისი“ (42,1).

ყოვლად სავსე ყველაფრით სავსე, სრულყოფილი: „ყოვლად სავსე მან ქრისტემან აღგავსენინ თქუენ ყოვლითა კეთილითა“ (52,16).

ყოვლით კერძო ყოველმხრივ: „ყოვლით კერძოვე თავი თვისი ქრისტესგან განავღო“ (22,5) — ყოველმხრივ დაშორდა ქრისტეს, უღალატა ქრისტეს.

ყრმა ბაეშვი, ახალგაზრდა: „ტირილი... მოხუცებულთა და ყრმათაღ“ (38,17). „თუ შენ სხუად სახედ ყრმებ არარაჲ ჰქმენ, ღმერთმან მოგიტევენეს შენ“ (49,16) — თუ შენ სხვაფრივ ახალგაზრდობის გამო არაფერი გიქნია, ღმერთმა მოგიტეოს.

ყურე (23,21) კუთხე.

შეღგობა (38,8) გაყოლა, დაღვენება: „პიტიახში იგი მკედრ შეუღგა უკუანა კუალსა მისსა“ (38,4).

შევეღრება მიზარება, ჩაზარება: „შევევეღრა სული თვისი უფალსა“ (53,14) — მიზარა სული უფალს, გარღაიცვალა.

შეკრება (26,15) შეყრა, შეერთება.

შემოსუევა (44,3) შეხვედრა, მიღება: (პიტეასშმა) „სისხარულით შე-
გვმთხვნა“ (27,10).

შემკობა მორთვა, მოხდენა: „იპოოს ვინმე, რომელმან ესე შეი-
კოს“ (36,3).

შემოტევება შემოშვება: „ესელა თუმცა მეცნა, არამცა შემოტი-
ტევე შენ“ (41,8) — ეს რომ შემეტყო, არ შემოგომეგებდი.

შემოსუმა შემოყვანა (ბევრისა): „მამამან შენმან წმიდანი შემოი-
ხუნა სახიდ თვსა, ხოლო შენ ღვენი შემოიხუნე“ (27,26-27).

შემწუელი (46,13) დამწველი.

შემწუსრება (31,6) მოსაღამოება.

შერაცხვა ჩათვლა, მიჩნევა: „ძაძისა სამოსელი მცირედლა შეგე-
რაცხაა საგუმელად?“ (47,14).

შერთვა შეერთება: „შეერთო იგი უღმრთოთა“ (23,10).

შესაგრაგნელი შესახვევი: „მოილო... იოვანე შესაგრაგნელად
სუდარი“ (53,17).

შესხმა: ბორკილის შესხმა (32,8) ბორკილის დაღება.

შეტევება (33,11) შეშვება: „შემიტევე და ვიხილო წყლულება
იგი მისი“ (33,4). „ძნადა თავს-იღეა შეტევება ჩემი“
(39,24) — ძნელად დათანხმდა ჩემს შეშვებაზე.

შეტყუება შეტყობა: „შეატყუა ჯოჯიკ“ (49,26) — შეატყო ჯო-
ჯიკმა.

შეტყუვილი მოტყუება, შეცდენა: „მაგით სახით ეგულეობდა შე-
ტყუვილი შენი“ (45,4) — მაგნაირად აპირებდა შენს მოტყუე-
ბას.

შეურაცხება (52,23) შეურაცხყოფა.

შეურაცხთავანი მდაბიო, არაპატივისცემი: „მიყვანდა წმიდაი შუ-
შანიკ... ვითარცა ერთი ვინმე შეურაცხთავანი“ (38,3).

შეყენება (38,25) შეგდება, ჩავდება: „საპყრობილესა ბნელსა შე-
ყენონ იგი“ (37,18).

შეყვანება (32,13) შეყვანა.

შეძინება შემატება: „ღმერთმან შესძინენ ღლეთა ცხორებისა შე-
ნისათა“ (49,24).

შეწყენარება მიღება, დაჯერება, დათანხმება: „მან გულსმოდგინედ-

- შეიწყნარა“ (42,15) — დაიჯერა, დაეთანხმა.
- შეჯერება (50,10) დარწმუნება.
- შოამუსრვილი ჩამსხვრეული: „ეზანი და ზოგნი კბილნი შთამუსრვილ არიან“ (35,2).
- შთახუეული ჩახვეული, ჩაყრილი: „მოგბანო სისსლი ეგე პირსა შენსა და ნატარი, რომელი თუალთა შენთა შთახუეულ არს“ (33,19).
- შიგან -ში, შიგ: „თიჯათა შიგან“ (36,25) — თისაში, ტალასში.
- შანა შინ, სახლში: „უკუეთუ არა მოსვდე შინა, ჩორდ წარგვე შენ“ (43,24).
- შინავან შიგნით: „შინავან ძაძაძ ემოსა“ (47,20).
- შინაით შინიდან: „მოიწია ჩუენდა დიაკონი შინაით“ (25,3).
- შუენიერი (41,2) მშეენიერი.
- შჯული (22,9) სარწმუნოება.
- ჩან-: „ხუცეს, ნუ მძიმე გიჩნ ესე“ (47,5) — ხუცესო, მძიმედ ნუ გეჩვენება, ნუ გიმძიმეს ეს.
- ჩარადოვანი კანის ავადმყოფობით დაავადებული: „მკვდრნიცა მის ადგილისანი... ჩარადოვანნი, პირმსივანნი და დღემოკლელ ცსორებულნი“ (46,17).
- ჩრდილო (38,25) ჩრდილოეთი.
- ჩნული თოთო, ნაზი: „სისსლი, რომელ დამოსდიოდა ჩნულთა მათი ჯორცთა მისთა“ (37,15).
- ცალემა მოსწრება, დაცლა: „სხუამ ვერღარამ სცალდა სიტყუად“ (37,23) — სხვა ველარაფერი დასცალდა სათქმელად.
- ცემა 1. რტყმა: „თაესა თუსსა ქუე დამართ სცემდა“ (43,7); „სცეს კუერთხითა სამას ოდენ“ (37,9). 2. მიცემა: „არცალა მცირედ სადა სცა ჯორცთა მისთა განსუენებად“ (45,19).
- ცოლება ცოლად გახდომა: „ნუუკუე მთავართავანსა ვისმე ეცოლოს“ (44,8).
- ცოფი (32,1) გიჟი.
- ცრემლოა ცრემლის ღვრა, ტირილი: „ცრემლოოდეს ყოველნი“ (30,4).

ცხოველი (22,24) ცოცხალი.

ცხოვრება (47,12) ცხოვრება, სიცოცხლე: „მოუძღუნათ-ა სამკაული ესე მისი? ...რამეთუ მე ამას ცხოვრებასა არლარად შეკმარების“ (35,8) — გაუგზავნო მისი სამკაულები? რადგან მე საიქათო ცხოვრებაში აღარაფრად მჭირდება; „ნუ ვის თანა იტყვ ძაძისა სამოსლისათუს ცხოვრებასა ჩემსა“ (47,17) — ძაძის ტანსაცმლის შესახებ ჩემს სიცოცხლეში ნურავისთან ილაპარაკებ.

ძალ-დება შექლება: „ვერ ძალ-მიც გემომს ხილვად“ (35,1) — არ შემიძლია გემოს ნახვა, არ შემიძლია ჭკმა.

ძაძა უხეში ქსოვილი; ამ ქსოვილისაგან დამზადებული ტანსაცმელი: „ძაძისა სამოსელი მცირედლა შეგერაცხა-ა საგუეშელად?“ (47,14); „შინაგან ძაძაჲ ემოსა“ (47,20).

ძეძუ (37,2; 37,4) ეკლებიანი მცენარე, იზრდება ბუჩქებად.

ძლით ძალით: „ძლით წარიყვანეს ტაძრად“ (31, 12).

ძნიად ძლივს, ძნელად: (მცველმა) „ძნიად თავს-იღვა შეტევებაჲ ჩემი“ (39,23).

ძუძუაძმტე (44,12) ძუძუს მოზიარე, ძიძიშვილი.

წარგდება დაფენა, დაგდება: „კილიკი ერთი მცირე ქუე წარუგდებიედ“ (46,10) — პატარა ფარდაგი ძირს დაუგდია.

წარმართება (42,15) გამართვა, გამგზავრება: „კარად სამეფოდ წარემართა ვარსქენ პიტიახში“ (21,6); „პიტიახში ჩორდ წარემართა“ (41,12).

წარმდები არად ჩასაგდები, უგულებელსაყოფა: „უყავთ წარმდებად საქმე ესე ჩემი“ (50,8).

წარმომართება გამომგზავრება, გამოგზავნა: (ვარსქენ) „წარმოქმართა საღიასპანოდთა ცხენითა მონაჲ თუსი“ (22,19).

წარმოჩინება გამოცხადება, წარმოჩენა: „ეტიროდეთ... ცოდვითა ჩუენთა წარმოჩინებისათუს“ (25,7).

წარსავალი (49,8) წასასვლელი. იხ. ყოველთა წარსავალი გზა. წარტანება იხ. თანა წარტანება.

წარცემა (44,3) გაგზავნა: „ჩორდ წარგცე შენ, ანუ კარად კარაულითა“ (43,24).

წარწყმედა (51,17) დაღუპვა: „წარსწყმიდე თავი შენი და ჩუ-
ნცა წარგუწყმიდე“ (27,14).

წეს- „უწესს პიტიასში“ (35,18) — ეძახის პიტიასში. „მე ღამი-
კურდა, თუ რამსა-მე მიწესს ამას უამსა?“ (35,19).

წიენი მოწამეთა კრებული ისეთი ნაწარმოებებისა, რომელშიც
ქრისტიანული სარწმუნოებისათვის თავდადებულ მოღვაწეთა წა-
მების შესახებაა მოთხრობილი: (მუშანიკ) „თანა წარიტანნა ევან-
გელს თვისი და წმიდანი იგი წიგნნი მოწამეთანი“ (30,21).

წილ (45,9; 52,20) ნაცვლად.

წინა განმსაღებული (52,19) წინასწარ, ადრევე გამსაღებული.

წმიდა წმინდა. აქ: წმინდანი: „მამამან შენმან წმიდანი შემოი-
სუნა სახიდ თვსა“ (27,26).

წოდება დაძახება: „ვითარ აღდგა პიტიასში, გვწოდა ჩუენ, სუ-
ცესია“ (27,9). (გადატ.) სიკვდილი (დაძახება იმ ქვეყნად): „მოი-
წია ღმს იგი წოდებისა მისისაჲ“ (53,1).

წუნაკ-ი (46,2) ნახარში, წვენი.

წულილ-წულილად (37,3) წვრილ-წვრილად.

წყალობა სიბრალული, შეწყალება: „არავინ იბოვა კაცთაგანი, რომ-
მელსამცა აქუნდა წყალობაჲ და ტკივილი ჩემთვის“ (50,9).

წყინება (თავის) შეწყენა, (თავის) მობეზრება: „ვითარ ფრიად
აწყინა, ბრძანა განტეეებაჲ საკრველთაგან ოდენ“ (41,18).

წყლული (47,2) იარა.

წყლულება (32,19; 46,23) იარა.

ჭამადი საჭმელი: „მე მცირედ ვაიძულე მიღებად ჭამადი“ (33,25)

ჭირი (25,22; 32,3; 52,18) გაჭირება.

ჭიჭნაუსტი აბრეშუმის ქსოვილი. ჭიჭნაუსტისა საქმე ხელსაქმე:
„მუშანიკ ნაცვალად ჭიჭნაუსტისა საქმისა... კელთა აღ-
ხუნა დაეითნი“ (42,22).

ჭურჭერი ნიეთი: „ვარქუ მცველსა მას და უქადე ჭურჭერი
ერთი სამისოჲ“ (39,23).

ხალენი ცხერის ტყავი: „სასთაული ერთი ხალენისაჲ უცნ სას-
თუნლით კერძო“ (46,9).

ხატი 1. სხე: „ვიხილე ხატი მისი დაბპარული და განსივებული“ (33,12), 2. (27,22) ღი აკება, პატივი, საზოგადოებრივი მდგომარეობა: „შენ ჩემი ხატი დააქუ და საგებელსა ჩემსა ნაცარი გარდაასხ“ (27,18).

ხეთქნება (36,22) დარტყმა, ჩარტყმა: „აღილო ასტამი და უხეთქნა მას თავსა“ (31,22).

ხვალისა დღმ მეორე დღეს: „ხვალისა დღმ ვითარ აღდგა პიტიასში, გვწოლა ჩუენ“ (27,9).

ხილვა (32,15; 32,22) ნახვა, მონახულება: „ჯოჯიკ... შივიდა ციხედ სილვად სანატრელისა შუშანიკ მარტკლისა“ (49,1); „მოვიდიან შვილნი იგი მისნი ხილვად დედისა თუსისა“ (43,18).
იხ. გემომს ხილვა.

ხოლო 1. მხოლოდ: „მოვედ შენ ხოლო მარტომ“ (39,25); „დღესა ხოლო კვრიაკესა ეზიარის“ (45,25). 2. საერთოდ (?): „შიმშილითა უფრომს ხოლო მოკუდებას, რამეთუ არარას მიიღებს საზრდელსა“ (39,18); „ესთენ ოდენ პრქუა: „მტკი...“ და დადუმნა ხოლო“ (37,24).

ხორშაკი ცხელი, მწველი: „ქარნი ხორშაკნი და წყალნი მანებელნი“ (46,14).

ხუაშიადი (25,28) დაფარული, საიდუმლო.

ხუცესი (25,1; 36,22) მღვდელი.

კამ-: „რამ ვის უკმა და, მიემადლებოდა“ (42,3) — ვისაც რასჭირდებოდა, მიეცემოდა.

კაკვა კაწრვა, სოკვა: „ტიროდეს და იკაკდეს ლწუთა მალით“ (38,8).

კელ-წიფება გაბედა, შეძლება: „რამსა კელ-იწიფა ჩემ ზედა ცოლმან ჩემმან ესევეითარისა საქმედ?“ (27,16) — რატომ ვაბედა, რატომ მისცა თავს უფლება ამგვარი (საქმის) ქმნისა?.

კმარება დაჭირება, გამოყენება: „სამკაული ესე... ამას ცხორებასა არღარად შეკმარების“ (35,9) — აღარაფრად მჭირდება.

კორცნი (45,20) სხეული: „სისხლი... დამოსდიოდა ჩჩულთა მათ კორცთა მისთა“ (37,15); „ადრე ყოფად არს დატევებამ უბად-

რუკთა ამაო კორცთა ჩემთაჲ (47,19). იხ. განსლვა კორც-
თავან.

ჯაჭვ (37,16) „საკრველი“. იხ. საკრველი.

ჯეკმა ძლიერ, მეტისმეტად: „ჯეკმა დამაშურალობითა... ხენი
სნეულებისაჲ მოიწია მის ზედა“ (45,11); „ნუ ჯეკმა, რამეთუ
დაუმკიმებ კორცთა მაგათ ზედა“ (45,14).

ჯმნა განსორება, გამოთხოვება: „ვიჯმენ მისგან და წარვედ“
(41,10); „ვიჯმნა მეფისაგან სპარსთაჲსა პიტიახშმან“ (22,14);
„უჯმნა და გამოვსაენნა ივინი მშუდობით“ (51,19).

ჯმნული (52,26). განსორებული, დაცილებული: „ჯმნულმცა
ქარ მე თქუენგან ამიერითგან“ (38,13).

ქეკი. დიად: „ქე. ქე, განისუენე“ (39,4).

ქე და-ქე თუ იქნებ. ეგების. აბა თუ: „წამალი დაგდვა. რადთა ქე
და-ქე თუ განიკურნო“ (33,20).

ს ა რ ჩ ე ვ ი

იაკობ ცურტაველი და მისი თსჯულება	5
წამებად წმიდისა შუხანიკისი დედოფლისად	21
სელნაწერები და გამოცემები	56
ბექსტისათვის	59
წექსიკონი	62

ЯКОВ ЦУРТАВЕЛИ
Мученичество святой царицы
Шушаннк

(На грузинском языке)

Издательство «Сабчота Сакартвело»
Тбилиси, Марджანიшвили, 5

რედაქტორი: ელ. მეტრეველი, გამომცემლობის რედაქტორი ლ. ნანიტაშვილი, მსატყარი გ. წერეთელი, მხატვრული რედაქტორი დ. ღუნდუა, ტექნიკური რედაქტორი ვ. ჭიჭინაძე, კორექტორები: ლ. არწვაძე, ნ. კირთაძე, გამომსუვები ა. სააკაძე.

გადაეცა წარმოებას 20.07.78 წ. ხელმოწერილია დასაბეჭდად 9.11.78 წ. საბეჭდი ქაღალდი № 1, 70×108¹/₃₂. პირობითი ნაბეჭდი თაბასი 4,2. სააღრ.-საგამომც. თაბასი 3,27. უე 07057. ტირაჟი 30.000 შეკე. № 2170 ფახი 40 კაბ.

გამომცემლობა „საბჭოთა საქართველო“
თბილისი, მარჯანიშვილის 5.

საქართველოს სსრ მინისტრთა საბჭოს გამომცემლობათა, პოლიგრაფიისა და წიგნის ვაჭრობის საქმეთა სახელმწიფო კომიტეტის თბილისის წიგნის ფაბრიკა, მეგობრობის გამზირი 7.

Тбилисская книжная фабрика, Государственного Комитета Совета Министров Грузинской ССР по делам издательств, полиграфии и книжной торговли, пр. Дружбы № 7.

